

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน
ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษา “ เพลงระบำพื้นบ้าน ”
ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

**Participatory Research of The Cultural and Community Network in the Cultural
Management : A Case Study of “Folk Dance Songs of Ban Bang Fah Pha”
Tambon Bang Taen, Amphur Ban Sarng, Prachinburi Province.**

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
กระทรวงวัฒนธรรม

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

กิตติกรรมประกาศ

เอกสารการวิจัย การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม หัวข้อเรื่อง กรณีศึกษา “ เพลงระบำพื้นบ้าน ” เล่มนี้ สำเร็จเรียบร้อยเป็นอย่างดีด้วยความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ในการตรวจ แก้ไข แนะนำ เพิ่มเติม ช้อบกพร่องต่างๆ รวมทั้งให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ทำให้เอกสารงานวิจัยนี้ มีความชัดเจน สมบูรณ์และมีคุณค่ามากขึ้น จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ช่วยตรวจสอบ แนะนำ การปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลให้มีคุณภาพทีมงานเพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผำ ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่เห็นความสำคัญและเสียสละเวลาในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับเพลงระบำพื้นบ้าน ทั้งในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างดี ทีมงานเครือข่ายวัฒนธรรมของจังหวัดปราจีนบุรีทุกระดับที่ได้ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงาน การจัดเตรียมความพร้อมในการจัดเก็บข้อมูล และดูแลอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานเป็นอย่างดี

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ที่ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรมซึ่งส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี ได้มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถ เกิดความรู้ความเข้าใจ เพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานและเกิดองค์ความรู้ที่มีคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมในโอกาสต่อไป

คณะผู้ดำเนินงานวิจัย
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :
กรณีศึกษา เพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี
(Participatory Research of Cultural Management between Office of the Prachinburi Culture, Local
Cultural Network and the Community: A Case Study of Folk Dance Songs of Ban Bang Fah Pha,
Tambon Bang Taen, Amphur Ban Sarng, Prachinburi Province.)

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ. ดร. ภัทวดี นิตินทรสุนทร , ๖๗ หน้า

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ เพื่อศึกษาประวัติและบทบาทหน้าที่ของ”เพลงระบำพื้นบ้าน”
ที่มีต่อชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
ปราจีนบุรี สภาวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรีและชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่ม
ตัวอย่าง คือผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน ผู้แสดงเพลงระบำพื้นบ้าน จำนวน ๑๐ คน ผู้ชมการแสดง จำนวน ๑๐
คน และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเครือข่ายวัฒนธรรม จำนวน ๕ คน คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
(In-depth interviews) การสังเกต การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ การจดบันทึก และการศึกษาเอกสาร
ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องงานวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการอ้างอิงทฤษฎี และบรรยายเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย สรุปว่า

การแสดง เพลงระบำพื้นบ้าน หมู่ ๗ บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัด
ปราจีนบุรี สันนิฐานว่าเล่นกันมาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ใช้เป็น
เพลงที่ใช้ร้องเล่นของชาวบ้านหลังจากการเสร็จจากการทำงานหรือทำนาตอนเย็นเพื่อผ่อนคลายความ
เหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน เป็นเพลงร้องซึ่งผู้แสดงคิดขึ้นมาเดี๋ยวนั้น ซึ่งผู้ร้องรับต้องใช้ไหวพริบในการร้อง
แก้เพลงกันท่อนกลางใช้คำสัมผัสง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน อาศัยการปรบมือเป็นจังหวะในการรับช่วงต่อกัน
ผู้แสดงแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายหญิง และฝ่ายชาย แล้วร้องเพลงโต้ตอบกันไปมา มีวิธีการ และขั้นตอน
ดังนี้ เตรียมสถานที่เพื่อเล่น มีครกใหญ่ตั้งอยู่ตรงกลางลานหมู่บ้านและจุดตะเกียง หรือจุดไฟวางไว้ เตรียม
เครื่องไหว้ครู ประกอบด้วย เหล้าขาว ๑ ขวด สัตว์ปีก ๑ ตัว นูหรือกรงทอง ๑ ซอง ค่ายกครู จำนวน
๑.๕๐ บาท ดอกไม้ รูป เทียน น้ำ ๑ ขัน พ่อเพลงหรือผู้เป็นต้นเสียงจะเริ่มจุดรูป เทียน เพื่อทำน้ำมนต์
ยกจานหรือพานขึ้นน้ำมนต์ เหล้า ขึ้นเหนือศีรษะ แล้วดื่มน้ำมนต์ เอน้ำลูบศีรษะและลูบลำคอ แล้วอธิฐาน
ในใจให้การเล่นไม่มีปัญหาอุปสรรคในการเล่น ลูกทีมปฏิบัติเหมือนกันเพื่อเป็นการ ขอขมาครูอาจารย์
เริ่มเล่นร้องเพลงพื้นบ้านระบำพื้นบ้านด้วยตนเสียงเป็นเพลงบูชาครูฝ่ายชาย ขึ้นก่อน ฝ่ายหญิงร้องบูชาครู
อีกคนหนึ่งร้องที่เหลือปรบมือเป็นการให้จังหวะและร้องเป็นลูกคู่ สลับกันไปชายคน หญิงคน เพลงที่ร้อง
จะมีเพลง เกี่ยวพาราตี เพลงขอบคุณ เพลงสอนคุณธรรม ฐึบาบ ฐึบุญแล้วแต่ผู้เล่นจะนึกได้ซึ่งมักจะตั้ง
กลอนขึ้นเป็นชื่อหมู่บ้าน ตำบล ภู คลองมีการแก้เพลงกันท่อนกลางเท่านั้น โดยใช้คำสัมผัสง่ายและร้องสั้น ๆ

แต่ปัจจุบันเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวิถีชีวิตของชุมชน การแสดงร้องเพลงระบำพื้นบ้านได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เล่นในวันนักขัตฤกษ์ หรือเทศกาล และงานประเพณีท้องถิ่น สำคัญ ๆ เช่น ประเพณีวันสงกรานต์ งานบวชนาค ถือว่าเป็นเพลงที่สะท้อนถึงสภาพทางวิถีชีวิตและสังคมชนบทไทยในแต่ละยุคสมัย และสมควรที่จะส่งเสริม อนุรักษ์ไว้ให้อยู่คู่สังคมชนบทบ้านบางฟ้าผา ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้างอย่างยั่งยืนสืบไป

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรีและสภาวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรีได้เข้าไปมีบทบาทในการบริหารและจัดการงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น ด้วยวิธีการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนและท้องถิ่น นอกจากนี้ยังให้ชุมชนและท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับงานวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น และผลจากการดำเนินงานทำให้สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ได้รับการยอมรับจากเครือข่ายวัฒนธรรม ชุมชนและท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

หัวหน้าโครงการ.....นายสมเกียรติ พันธธรรม

ประเภทสื่อ.....สื่อการแสดง

ปีงบประมาณ.....๒๕๕๑

ลายมือชื่อหัวหน้าโครงการ.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

Participatory Research in Cultural Management between Office of the Prachinburi Culture, Local Cultural Network and the Community: A Case Study of Folk Dance Songs of Ban Bang Fah Pha, Tambon Bang Taen, Amphur Ban Sarng, Prachinburi Province.

Thesis Advisor : Assistant Professor Dr. Passavali Nitiketsuntorn, 67 pp.

Abstract

The objectives of this research are: To study the origin, roles and functions of “Pleng Rabum Puen Ban (Folk Dance Songs)” from the past up to the present day; and promote participation of the Office of Prachinburi Culture, Prachinburi Provincial Cultural Council and the community in the management of local culture. The group under study consists of 5 community leaders, 10 performers, 10 members of the audience, and 5 members of the local cultural network. The research methodologies employed are: in-depth interviews, observation, voice recording, photographs, note taking, and documentary research of related research findings. Descriptive analysis based on related theories was also employed.

The result of the research is the following.

It is assumed that folk songs performed by people in Village ๘, Ban Bang Fa Pha, Bang Taen Sub-district, Ban Sang District, Prachin Buri Province started in the reign of King Chulalongkorn. Villagers sang them in the evening after their chore or work on the farm as a way of relaxation. These songs are impromptu and loosely rhymed; singers have to rely on their wit in singing in response to the songs sung by the opposite side. Hand claps will give rhythms to the singing. Singers are divided into two sides male and female and they will alternately sing in response to one another. The performance process involves the following stages. It starts with the preparation of the performance venue by placing a large mortar in the yard in the middle of the village. A lantern or a torch is lit. Offerings to be presented to the Music Master are prepared a bottle of liquor, one poultry, one case of Krungthong cigarettes, 1.50 Baht tribute to the Music Master, flowers, incense sticks, candles and a bowl of fresh water. The lead singer will light the incense sticks and candles in preparation for making holy water. He will then place a salver or a container of the holy water over his head, drink the water and apply it to his head and neck before making a wish to ensure nothing will obstruct the performance. Then, the members of the singing group will do what the lead singer has done as a way to pay tribute to their Master. The performance starts with a song in praise of the Master, begun by a male singer. Then it is the female’s turn to sing in praise of the Master. Other singers will clap their hands to give rhythms. The singing will proceed as a duet a man and a woman singing alternately.

The songs will deal with courtship, thanks, moral lessons, virtuous and sinful acts-- all of which depend on the singers. The beginning might be related to the names of the village, the sub-district or canals. There will be a response from the opposite side right in the middle of the song, using easy rhymes and a short verse form.

At present, with the change in the community life, the folk song performance has been adapted and organized during holidays or festivals or important local festivals; for instance, Songkran and ordination ceremonies. They reflect the way of life in the Thai rural area during different periods of time. Therefore, they should be preserved so that they will continue to be performed in Ban Bang Fa Pha, Bang Taen Sub-district, Ban Sang District, Prachin Buri Province.

The Office of Prachinburi Culture and Prachinburi Provincial Cultural Council have taken active roles in the administration and management of local culture through the establishment of a local community network. As cultural owner of the folk dance songs the local community was recruited to participate in the brainstorming of ideas, planning, decision-making, and implementing of local cultural projects. Through such local involvement the Provincial Cultural Council and the Provincial Cultural Office have been able to gain acceptance from the local community and cultural network and to promote effective collaboration in the management of local culture.

Project leaderMr. Sonkiat Pantham..... Project leader's signature.....

Type of mediaPerforming art Thesis advisor's signature.....

Fiscal year2008..... Thesis co-advisor's signature.....

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อ (ภาษาไทย).....	ข
บทคัดย่อ (ภาษาอังกฤษ).....	ค
สารบัญ.....	จ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่	
๑. บทนำ.....	๑
๑.๑ ความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๒
๑.๓ ขอบเขตในการศึกษา.....	๓
๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๓
๒. การทบทวนวรรณกรรม.....	๔
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	
๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชน.....	๖
๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม.....	๗
๒.๑.๓ แนวคิดการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเชิงรุก และมีส่วนร่วม	๑๑
๒.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุก.....	๑๖
๒.๑.๕ แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	๑๗
๒.๑.๖ การศึกษาบริบทชุมชน.....	๑๘
๒.๑.๗ ความรู้เกี่ยวกับการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ่า	๒๘
ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี.....	
๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๒

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๓. ระเบียบวิธีการวิจัย.....	๓๔
๓.๑ การศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัย.....	๓๔
๓.๒ แหล่งข้อมูล	๓๔
๓.๓ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๓๔
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๓๕
๓.๕ วิธีการสร้างเครื่องมือ	๓๕
๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๓๕
๓.๗ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล	๓๕
๔. ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	๓๘
๔.๑ ผลการศึกษาที่ได้.....	๓๘
๔.๒ ข้อเสนอ.....	๓๘
๔.๑ การวิเคราะห์รูปแบบของเพลงระบำพื้นบ้าน.....	๓๙
๔.๔ บทสรุป	๔๑
๔.๕ ข้อเสนอแนะ	๔๒
รายการอ้างอิง.....	๔๕
บุคลากร.....	๔๖
ภาคผนวก.....	๔๗
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๖๔

สารบัญภาพ

	หน้า	
ภาพที่ ๑	แผนที่.....	๕๒
ภาพที่ ๒	บริบทชุมชน	๕๓
ภาพที่ ๓	ทางเข้าหมู่บ้านบางฟ้าผ่า.....	๕๔
ภาพที่ ๔	สภาพบริเวณบ้าน.....	๕๔
ภาพที่ ๕-๘	การลงพื้นที่สัมภาษณ์.....	๕๕
ภาพที่ ๙	การไหว้ครูก่อนการแสดง.....	๕๖
ภาพที่ ๑๐	การแต่งกายผู้แสดงชาย.....	๕๗
ภาพที่ ๑๑	การแต่งกายผู้แสดง หญิง	๕๗
ภาพที่ ๑๒	การร้องของพ่อเพลง	๕๘
ภาพที่ ๑๓	การร้องของแม่เพลง คนที่ ๑.....	๕๘
ภาพที่ ๑๔	การร้องของแม่เพลง คนที่ ๒.....	๖๐
ภาพที่ ๑๕	การรำประกอบการแสดง	๖๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญของปัญหา

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี เป็นหน่วยงานภาครัฐ ที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบงาน ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และงานอื่นที่เกี่ยวข้องในจังหวัดปราจีนบุรี รวมทั้งประสานงานและปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนกระทรวงวัฒนธรรมในส่วนภูมิภาค สภาวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายวัฒนธรรมที่นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ในการส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัฒนธรรม สามารถดำเนินการได้ในหลายรูปแบบและที่พบโดยทั่วไป มี ๒ ลักษณะ คือการจัดตั้งองค์กรชุมชน เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการโครงการด้านวัฒนธรรมของชุมชนเอง ตั้งแต่ขั้นตอนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ จนถึงการร่วมประเมินผล โดยภาครัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนงบประมาณให้ และอีกลักษณะหนึ่งคือการให้ชุมชนเสนอกิจกรรมด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการร่วมคิดของชุมชนเข้ามา และภาครัฐให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมในทุกภาคส่วนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรีและสภาวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของดำเนินงานด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน จึงได้พิจารณาเลือกหมู่บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแตนอำเภอบ้านสร้าง ซึ่งเป็นชุมชนที่มีศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหมู่บ้าน คือ การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน เพียงคณะเดียวของหมู่บ้าน และยังคงอนุรักษ์ สืบทอดศิลปะการแสดงการร้องเพลงระบำพื้นบ้านให้คงอยู่ถึงปัจจุบัน

การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน เป็นสื่อประเภทศิลปะการแสดงที่มีลักษณะเฉพาะ และเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่เรียกกันว่า “บ้านบางฟ้าผ่า” (ที่เรียกว่าหมู่บ้านบางฟ้าผ่า เนื่องจากสมัยก่อนมีลมฝน ฝนตกบริเวณหมู่บ้านนี้จะมีการฟ้าผ่าทุกครั้งที่มีฝนตก จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่าหมู่บ้านบางฟ้าผ่า) หมู่บ้านนี้ ตั้งอยู่หมู่ ๘ ตำบล บางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ห่างจากตัวอำเภอประมาณ ๑๘ กิโลเมตร ประชาชนรวมตัวกลุ่มอาศัยกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ ๓ - ๔ กลุ่ม จำนวนประชากรในหมู่บ้านบางฟ้าผ่าประมาณ ๖๕๘ คน ภายที่ใช้ส่วนมากเป็นภาษาไทยพอทางการเข้ามาขุดคลองก็มีประชาชนมาอาศัยอยู่เพิ่มขึ้น ปัจจุบัน ก็ยังคงสภาพพื้นที่เก่า ๆ ให้เห็นอยู่แห่งเดียว การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน เป็นการเล่นที่เรียบง่าย ไม่ต้องมีเวที ไม่มีเครื่องเสียง การร้องเพลงระบำพื้นบ้านสมัยก่อนจะเล่นหลังเสร็จงานหรือจะเล่นหลังจากกลับจากการทำนาตอนเย็นจะจุดไฟหรือตะเกียงเจ้าพายุไว้ตรงกลางลานกลางแจ้งหรือบริเวณที่ใช้ทำลานนวดข้าว จะเป็นหน้าบ้านหรือหลังบ้านก็ได้ การเล่นจะเล่นกับพื้นดิน เป็นการผ่อนคลายจากความเหนื่อยล้า หลังจากเสร็จจากการทำนา หรือ เป็นวิธีหนึ่งที่หนุ่มสาวจะได้มาพบกัน หนุ่มสาวจะมารวมตัวกัน เพื่อเล่นระบำพื้นบ้าน การร้องเพลงระบำพื้นบ้านจะมีการร้องเกี่ยวพาราสีกันระหว่าง

หนุ่มสาว ผู้เล่นสมัยก่อน ส่วนมากไม่รู้หนังสือ จะใช้พรสวรรค์เฉพาะตัวเองคิดอย่างไรก็จะร้องกัน ออกมาเป็นบทเพลงในสมัยก่อนเรียก “ระบำชาวานา”

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน หลังจาก พ.ศ. ๒๕๒๐ การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบาง ฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เริ่มซบเซา เนื่องจากมีสื่อบันเทิง หลากหลายมากขึ้น ศิลปะและการดนตรีที่เกิดขึ้นมากมายโดยผ่านสื่อแขนงต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้าน ในบ้านบางฟ้าผ่าลดความนิยมในรูปลักษณะของการร้องเพลงระบำพื้นบ้านแบบดั้งเดิมไปบางส่วน หันไปประยุกต์การร้องเพลงระบำพื้นบ้านที่เป็นแบบใหม่ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ตลอดจนเด็ก และเยาวชนรุ่นใหม่ ๆ ในชุมชน ที่จบการศึกษาในภาคบังคับแล้ว ก็พากันไปหางานทำในเมือง หลวงหรือจังหวัดอื่นๆ โอกาสที่จะอยู่บ้าน และรับช่วงเพื่อสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านมีจำนวน น้อย การร้องเพลงระบำพื้นบ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่ไม่มีคนสืบทอด ที่ร้องได้ก็เป็นผู้สูงอายุแทบทั้งนั้น ก็สลายตัวไปตามอายุขัยของสมาชิก ซึ่งถ้าหากไม่มีการอนุรักษ์ หรือส่งเสริม ให้จริงจังแล้ว การ ร้องเพลงระบำพื้นบ้านคงจะเลือนหายไปอย่างแน่นอน จากปัญหาดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยมีความ สนใจที่จะศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ในการบริหารจัดการ วัฒนธรรมทางด้านการถ่ายทอดการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ให้กับเด็ก นักเรียน นักศึกษา เยาวชน และประชาชนในพื้นที่และ ใกล้เคียงสำหรับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยจะนำมาซึ่งประโยชน์ในการกำหนดแนวทางการสืบ ทอด และอนุรักษ์การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน ให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๑ เพื่อศึกษาประวัติและบทบาทหน้าที่ของการแสดงร้องเพลงระบำพื้นบ้านที่มี ต่อชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๑.๒ เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของระหว่างสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชน ในการบริหารการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

๑.๓ ขอบเขตในการศึกษา

๑.๓.๑ พื้นที่การศึกษา

กำหนดพื้นที่การวิจัย คือ บ้านบางฟ้าผ่า หมู่ ๗ ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งของคณะกรรมการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน

๑.๓.๒ เนื้อหาที่จะศึกษา

เนื้อหาที่จะศึกษา ประกอบด้วย

- ๑) กระบวนการมีส่วนร่วมของสภาวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี และชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- ๒) ประวัติ และบทบาทหน้าที่ของการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน ที่มีต่อชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- ๓) วิธีการถ่ายทอดของการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน

๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ผู้เล่นได้รับความสนุกสนาน ฝึกปฏิภาณไหวพริบ
๒. สร้างความรัก สามัคคีในหมู่คณะ ส่งเสริมความมั่นคงในสังคม และรักษาประเพณีและวิถีชีวิตไว้
๓. รักษาประเพณี และวิถีชีวิตไว้ให้แก่ลูกหลาน
๔. ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด ชุมชนในการจัดการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม
๕. ได้ทราบประวัติความเป็นมาของบทบาทหน้าที่ของการแสดงร้องเพลงระบำพื้นบ้านที่มีต่อชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบัน

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาค้นคว้าและวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดพื้นฐานสำหรับการวิจัย โดยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎี

- ๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชน
- ๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม
- ๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๒.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุก
- ๒.๑.๕ แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
- ๒.๑.๖ การศึกษาบริบทชุมชน
- ๒.๑.๗ ความรู้เกี่ยวกับการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- ๒.๒.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎี

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของการดำเนินงานวัฒนธรรมเนื่องจากวัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของประชาชนในสังคม ซึ่งมีความหลากหลายในตัวของมันเอง จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรม จึงจะเกิดผลให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์ รักษา และดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ดีงามของชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวทางรัฐศาสตร์ในเรื่องของการปกครองตนเอง (Self – Government) คือ ต้องการให้ประชาชนได้เข้าไปตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ

ของชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทุกๆแขนงโดย โคอเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ กล่าวคือ

การมีส่วนร่วมโดยทั่วไป หมายถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (Decision Making) แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเน้นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับ ขั้นตอนการปฏิบัติการ(Implementation) ด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น การตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefit) และการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมพัฒนาด้วย ซึ่งจะเห็นว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติการ และเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผล โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติและผลประโยชน์ก็จะเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจนั่นเอง นอกจากนี้ ก็จะมีผลสะท้อนกลับ (Feed Back) จาก การประเมินผลและปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย

สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๒๕๔๕) อ้างใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ ได้จัดประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชน มี ๕ ประการ ประกอบด้วย

ภารกิจที่ ๑ : การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in planning) ได้แก่ การที่ประชาชนมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการ นับตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาการกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน การกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผลโครงการ

ภารกิจที่ ๒ : การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in implementation) ได้แก่ การสนับสนุนด้านทรัพยากรต่าง ๆ และการประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ภารกิจที่ ๓: การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in utilization) ได้แก่ การนำเอากิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มระดับการพึ่งตนเอง และการควบคุมทางสังคม

ภารกิจที่ ๔: การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Participation in benefit-sharing) ได้แก่ การแจกจ่ายประโยชน์ต่าง ๆ ในการพัฒนาอย่างยุติธรรม

ภารกิจที่ ๕ : การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation) ได้แก่ การให้ประชาชนได้รับทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขในลำดับต่อไป

การเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานวัฒนธรรม นั้น เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก ซึ่ง ไพรัตน์ เศรษฐินทร์ (อ้างในพิimana บูรณินทุ) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาทั้งหลาย จะต้องให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ๘ ประการ ดังนี้

๑) ขั้นร่วมศึกษา ค้นคว้าหาปัญหา สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น และความต้องการของชุมชน

๒) ขั้นร่วมสร้างรูปแบบ ค้นหาวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชนสร้างสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

๓) ขั้นร่วมกำหนดนโยบาย วางแผนงาน โครงการ และกิจกรรม

๔) ขั้นร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรในชุมชนที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมให้มากที่สุด

๕) ขั้นร่วมปรับปรุง เสนอแนะระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๖) ขั้นร่วมช่วยเหลือสนับสนุนด้านการเงิน หรือลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถและศักยภาพของตนเอง

๗) ขั้นร่วมปฏิบัติตามนโยบายและแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่วางไว้ให้บรรลุผลตามเป้าหมายบังเกิดผลดีแก่ชุมชน

๘) ขั้นร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล รวมทั้งร่วมบำรุงรักษาโครงการ หรือกิจกรรมที่ทั้งเอกชนและรัฐบาลได้จัดทำขึ้น ให้สามารถใช้ประโยชน์ตลอดไป

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้แต่ละคนเรียนรู้จากกิจกรรมที่ตนปฏิบัติ การได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อตนเอง ต่อที่อยู่อาศัย ต่อกลุ่ม ต่อสังคม และต่องานอาชีพ ทำให้มีโอกาสเรียนรู้โดยตรงจากกิจกรรมที่ปฏิบัติ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและความชำนาญมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนจะทำให้เกิดการรวมพลังในการปฏิบัติกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และรับผิดชอบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของ ชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เป็นการเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานวัฒนธรรมในภาพรวมของประเทศที่ให้ประชาชน มีส่วนร่วม และเป็น ผู้ปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัยและภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในสังคมโลก (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๔ : ๖ - ๑๒)

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๕๑) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยมีสาระสำคัญ ๓ คำ ดังนี้

๑) ความสำคัญของ “วัฒนธรรม” เมื่อเวลาแบ่งโครงสร้างของชุมชนออกเป็น ๓ ส่วน คือ โครงสร้างด้านเศรษฐกิจ (การทำมาหากิน) โครงสร้างด้านการเมือง (การปกครอง การใช้อำนาจ) และโครงสร้างด้านสังคม-วัฒนธรรม-ศาสนา จะพบว่า โครงสร้างแต่ละด้านมีแนวโน้มในแง่ “การสร้างความแตกแยกและการสร้างสมานฉันท์” ไปคนละแบบ กล่าวคือ วิธีชีวิตด้านการทำมาหากิน หรือการเมืองการปกครองนั้น มักจะเป็น “บ่อเกิดแห่งความแตกร้างของชุมชน” เช่น การแย่งที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ตำแหน่งทางการเมือง ฯลฯ แต่ทว่า มิติด้านสังคม หรือโดยเฉพาะวัฒนธรรม-ศาสนา มักจะเป็น “แอ่งแห่งความสมานฉันท์” ดังที่อาจจะวิเคราะห์เนื้อหาของประเพณีวัฒนธรรมซึ่งมักจะประกอบด้วยการสร้างความสามัคคีรักใคร่ปรองดองกัน การให้อภัยคืนดีการอโหสิธุเลิกล้าวต่อกัน กล่าวคือ วัฒนธรรมมีคุณสมบัติเป็น “ยาสมานแผลแห่งความร้าวฉาน” ได้อย่างดี และนี่คือ ความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อความสงบสุขของชุมชน

๒) “การมีส่วนร่วม” ในแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ได้หนุนเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัฒนธรรม ก้าวแรกของการหนุนเสริมคือ การจัดตั้งองค์กร/ชุมชน หรือการประสานเครือข่ายวัฒนธรรม ให้เข้ามาบริหารจัดการโครงการด้านวัฒนธรรมเอง ส่วนก้าวที่สองนี้จะเป็นการขยับเข้ามามีส่วนร่วมด้านพลังปัญญา ด้วยการร่วมคิด ร่วมทบทวน ร่วมไตร่ตรอง โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “การวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม” มาเป็นตัวช่วย “การวิจัยแบบมีส่วนร่วม” มีความเหมาะสมกับการวิจัยด้านวัฒนธรรมที่ดำเนินการร่วมกับชุมชน ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเป็น “สมบัติร่วม/มรดกร่วม” ของชุมชนอยู่แล้ว อยากรู้ก็ตามในภาคปฏิบัติที่ยังคงต้องแสวงหาคำว่า “มีส่วนร่วม” นี้ คือ ส่วนเสี้ยวไหนบ้าง และจะเข้าร่วมทำอะไร ร่วมตอนไหน ร่วมอย่างไร เป็นต้น

๓) “การบริหารจัดการวัฒนธรรม” หากยึดตามยุทธศาสตร์การทำงานวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมจะพบว่า แนวทางการบริหารจัดการวัฒนธรรมนั้น จะมีอยู่ ๔ แนวทาง

๓.๑) การอนุรักษ์วัฒนธรรม คือ การธำรงรักษาตัว “ต้นฉบับทางวัฒนธรรม” (ไม่ว่าจะตัวบุคคล/ วัตถุธรรม ธรรมเนียมประเพณี) ให้เหมือนเดิม

๓.๒) การสืบทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งเน้นหนักการสืบทอดตัวบุคคลทั้งที่เป็นผู้สร้างและผู้สืบทอดวัฒนธรรม

๓.๓) การปรับปรุง/ปรับประยุกต์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ๆ การปรับประยุกต์อาจจะพิจารณาได้ ๒ มิติ คือ การปรับตัวสื่อ/ศิลปวัฒนธรรม เช่น การนำ

เรื่องราวของละครโทรทัศน์มาแสดงในหนังสือสูง หรือการปรับหน้าที่ของวัฒนธรรม เช่น การนำเอาโนรามมาใช้ในการออกกำลังกายเป็นโนราบิค

๓.๔) การส่งเสริม/ เผยแพร่วัฒนธรรมนั้นให้แก่ขยายออกไปยังคนกลุ่มอื่นๆ พื้นที่อื่น ๆ เช่น การนำไปกลางมาแสดงในระดับประเทศ/ต่างประเทศ ทั้งนี้ การเลือกใช้แต่ละยุทธศาสตร์นั้น น่าจะขึ้นอยู่กับ “สถานภาพ” ของศิลปะ/ วัฒนธรรมพื้นบ้านนั้น ๆ เช่น

- หากวัฒนธรรมนั้น อยู่ในสภาพที่ใกล้จะสูญหายก็ต้องอนุรักษ์หรือสืบทอด
- หากวัฒนธรรมนั้น ไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง ก็คงต้องปรับประยุกต์
- หากวัฒนธรรมนั้น เริ่มคิดเพี้ยนไปจากความหมายดั้งเดิมก็ต้องรื้อฟื้นความหมายเดิมขึ้นมา
- หากวัฒนธรรมนั้น สูญสลายไปแล้ว ก็ต้องรื้อฟื้นและฟื้นฟูขึ้นมาใหม่
- หากวัฒนธรรมนั้น อยู่ในสภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี ก็น่าจะส่งเสริมเผยแพร่ เป็นต้น

การวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

ลำดับต่อมาของการหนุนเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการบริหาร และจัดการวัฒนธรรมด้วยตนเองนั้น เราจะใช้รูปแบบของ “การวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม” เข้ามาเป็นสะพาน/เป็นเครื่องมือ และควรมีการศึกษาการใช้เครื่องมือให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่จะใช้เครื่องมือ นั้น ๆ สำหรับ “การวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม” จะมีรูปแบบในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

(๑) ประเภทของการวิจัย จะแบ่งงานวิจัยออกเป็น ๓ ประเภท คือ

(ก) งานวิจัยแบบวิชาการเต็มรูปแบบ (Basic research) ตัวอย่างเช่น ผู้เขียนกำลังสนใจ ก่อร่างสร้างทฤษฎีเรื่อง การนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ในการพัฒนาชุมชนแบบระบบเส้นด้ายคู่ (Double-knit approach) คือ ทั้งใช้และพัฒนาสื่อพื้นบ้านไปพร้อมๆกัน งานวิจัยแบบนี้เน้นประโยชน์เชิงวิชาการ

(ข) งานวิจัยแบบนำวิชาการมาประยุกต์ใช้งาน (Applied research) ตัวอย่างเช่น งานวิจัย ที่มุ่งจะใช้วัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน งานวิจัยแบบนี้เป็นการนำความรู้จากงานวิจัยมาใช้พัฒนางานแม้งานวิจัยประเภท (ก) และ (ข) นี้ จะวางเป้าหมายไว้แตกต่างกัน แต่ส่วนที่เหมือนกัน คือ จะเน้นที่ตัวผลงานการวิจัย (Product)

(ค) การวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม งานวิจัยประเภทนี้ จะแตกต่างจากสองประเภทแรก คือ ลดหย่อนเป้าหมายที่ตัวผลงานวิจัยลงไป แต่หันมาเน้นหนักที่ “กระบวนการวิจัยแบบ

มีส่วนร่วมของท้องถิ่น/ชุมชน” เน้นการรวมหัว รวมปัญญา การเข้ามาทำงานร่วมกันในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัย

(๒) การวิจัย คืออะไร สำหรับความหมายของ “การวิจัย”จะมีมุมมองใน ๔ มุม ดังนี้

(ก) การวิจัย แปลว่า “research”

คำว่า “วิจัย” ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษ คือ “research” นั้น มีความหมายบางอย่างซุกซ่อนอยู่ คำว่า “re” แปลว่า “อีกครั้ง” คำว่า “search” แปลว่า ค้นหา research จึงแปลว่า “การค้นหาอีกครั้งหนึ่ง” ถ้ามีการค้นหา ก็ต้องแปลว่า “มีอะไรหายไป” สำหรับงานวิจัยนั้น สิ่งที่หายไปก็คือ “คำตอบ” และที่ใดจะมี “คำตอบได้” ที่นั่นก็ต้องมี “คำถาม” เสียก่อน ดังนั้นจุดเริ่มต้นของการวิจัย จึงก่อเกิดขึ้นมาได้เกิดมี คำถาม/ ปริศนาคาใจ หรือจะต้องมีการทำงานของ “ต่อมเอ๊ะ” เสียก่อน “ต่อมอ้อ” จึงจะเกิดตามมาในการแสวงหา “คำตอบที่หายไป” จาก “คำถาม/ โจทย์การวิจัย” เหล่านี้ บนเส้นทางแห่งการแสวงหานี้ อาจจะมีผู้ที่เดินล่วงหน้ามาหาคำตอบไว้บ้างแล้ว ดังนั้น การแสวงหาของเราจึงจะเป็นการไปต่อยอด “งานวิจัยที่ล่วงมาแล้ว” เป็นการ “ต่อยอด” จาก “ต้นกฐินแห่งความรู้เดิม” ภาษาอังกฤษจึงเรียกว่า “เป็นการค้นหาอีกครั้ง” นั่นเอง

(ข) การวิจัย คือ เส้นทางแห่งการแปลง “ปัญหา” ให้เป็น “ปัญญา” จากนิยามคำว่า “วิจัย” คือ การเดินทางจากโจทย์/ปัญหาการวิจัย เพื่อมุ่งหน้าไปหาคำตอบ อย่างไรก็ตาม เส้นทางจากปัญหาการวิจัย ไปสู่คำตอบ หรือวิธีการแสวงหาคำตอบนั้นมี หลายเส้นทาง หลายวิธีการ เช่น เราอาจจะใช้วิธีนั่งเทียนคิดเอาเอง อาจจะถามผู้รู้คนเดียวแล้วก็เชื่อเลย อาจจะใช้สามัญสำนึก ฯลฯ ในท่ามกลางวิธีการแสวงหาที่หลากหลายเหล่านี้ การวิจัยจะระบุเอาไว้อย่างแน่นอนว่าจะต้องใช้วิธีการที่เป็นที่ยอมรับกันในแวดวงวิชาการว่า เป็นวิธีการที่จะช่วยให้เข้าใจคำตอบที่เป็นความจริงได้มากที่สุด เป็นวิธีการที่มีหลักวิชาการ คือ การใช้ข้อมูลเป็นหลักฐานประกอบการใช้เหตุผล ขบคิดไตร่ตรอง (Empirical + Rationality) ในชีวิตประจำวัน เราจะเห็นการใช้วิธีการนี้แสวงหาความจริงได้อย่างชัดเจนที่สุดในการทำงานของศาลพิพากษา ซึ่งจะต้องมีการเก็บข้อมูลทำสำนวนเป็นหลักฐาน ส่วนคำตัดสินนั้นจะมาจากการใช้เหตุผล พิสูจน์พิจารณาของผู้พิพากษาหลักจากได้เห็นข้อมูลทั้งหมดแล้ว หากเราใช้ “วิธีการที่มีหลักวิชา” ดังกล่าว เส้นทางสายนั้นที่เรียกว่า “การวิจัย” ก็จะกลายเป็นเส้นทางแห่ง “การแปลงปัญหาใด ๆ กลายเป็นปัญญาโดยพลัน”

(ค) การวิจัย คือ “กระบวนการทำ ๓ จังหวะ” จากวิธีการแสวงหาความจริงจากการแปลง “ปัญหา” ให้เป็น “ปัญญา” มนุษยชาติเราได้สังสรรค์วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ การลง

ผิดลองถูกและได้ข้อสรุป ณ ยุคปัจจุบันว่า วิธีการที่จะช่วยให้เราเฉียดเข้าใกล้ความเป็นจริงมากที่สุด นั้น ควรจะประกอบด้วย “กระบวนการ ๓ จังหวะ” ดังนี้

- **กระบวนการแรก** : คิดจะทำอะไร เริ่มต้นด้วยการคิดใช้เหตุใช้ผล (Rationality) วางแผนคิดแผนงานล่วงหน้าเอาไว้ว่า จะตั้งโจทย์การวิจัยอะไร จะเก็บข้อมูลอย่างไร จะเก็บจากใคร ขั้นตอนนี้ คือ การพัฒนาโครงร่างการวิจัย ผลลัพธ์ที่ได้ออกมา คือ “เอกสารโครงร่าง การวิจัย” (research proposal)

- **กระบวนการที่สอง** : ตามด้วย ลงมือทำตามทีคิด (Empirical) ใน ขั้นตอนนี้คือ การลงมือเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างตามแผนโครงร่างการวิจัยที่ได้ร่างเอาไว้จดบันทึกการเก็บข้อมูล จัดระบบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่

- **กระบวนการที่สาม** : จบด้วย การหวนกลับมาคิดในสิ่งที่ทำลงไป (Rationality) เป็นขั้นตอนที่เอาข้อมูลที่เก็บมาได้มาจัดการ เช่น แยกแยะ (analysis) ข้อมูลตามโจทย์การวิจัย ตีความข้อมูลให้มีความหมาย และประมวลดูความเกี่ยวข้องเชื่อมโยง (synthesis) ระหว่างข้อมูล รวมทั้งสร้างข้อสรุป (conclusion) เพื่อตัดสินใจให้คำตอบแก่ปริศนาคาใจที่ตั้งไว้

(ง) การวิจัย คือ การปรุงอาหาร การวิจัยนั้น อาจเปรียบได้กับการทำอาหาร ซึ่งแม่ครัวจะต้องการ ๒ อย่าง

(๑) เครื่องปรุง เช่น เนื้อ ผัก น้ำพริก น้ำปลา มะนาว ฯลฯ ส่วนนี้ ในงานวิจัย คือ ตัวเนื้อหาความรู้ (substance) เช่น ชุดความรู้เรื่อง ๔ รู้ (รู้จัก รู้ใจ รู้ใช้ รู้รักษา) ในเรื่องการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกชุดความรู้เรื่องการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

(๒) วิธีการปรุง เช่น การแกง การผัด ยำ ทอด นึ่ง คั่ว ฯลฯ อันได้แก่ กระบวนการและขั้นตอนที่จะเอา “เครื่องปรุง/เนื้อหา” มาจัดการ/ ดำเนินการ วิธีการปรุงนี้ในเรื่องของงานวิจัยก็คือ “ระเบียบวิธีการวิจัย”

๒.๑.๓ แนวคิดการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเชิงรุก และมีส่วนร่วม

สมสุข หินวิมาน (๒๕๕๑) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการศึกษากาการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ไว้ดังนี้

(๑) บริบทชุมชน

สามเส้าของ
การศึกษาสู่พื้นบ้าน
และวัฒนธรรมท้องถิ่น

(๒) รู้จัก / รู้ใจ / รู้ใช้ / รู้รักษา
สื่อพื้นบ้าน

(๓) กระบวนการทำงาน
วัฒนธรรมท้องถิ่น

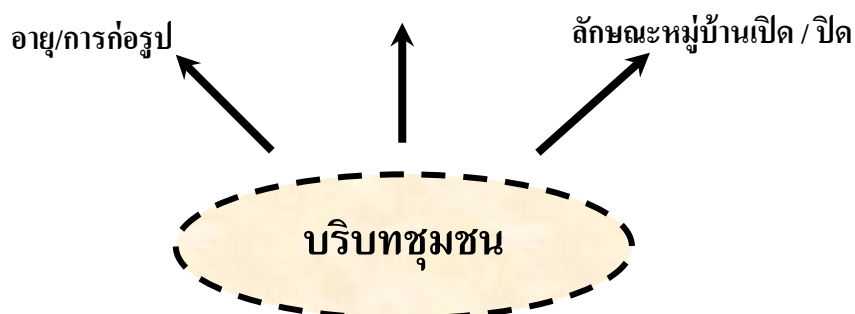
ภาพที่ ๑ สามเส้าของการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่น

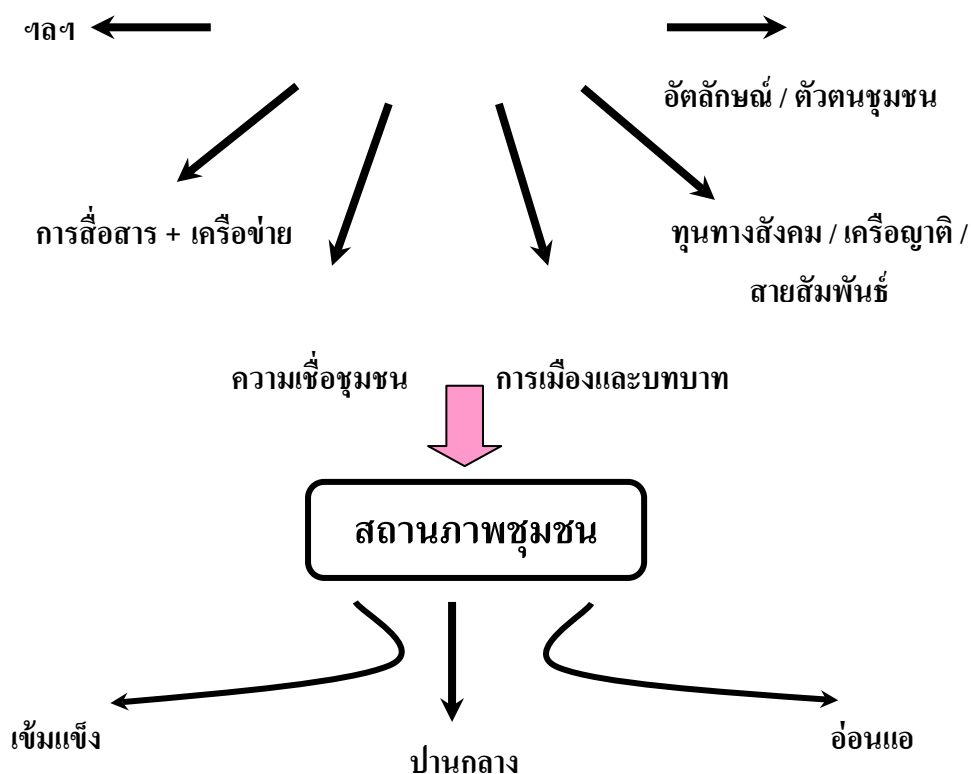
จากแผนภาพที่ ๑ พบว่า มีการกำหนดรูปแบบการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนไว้ใน ๓ ประเด็น ซึ่งประกอบด้วย

- ๑) บริบทชุมชน
- ๒) รู้จัก / รู้ใจ / รู้ใช้ / รู้รักษาสื่อพื้นบ้าน
- ๓) กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น

๑) การวิเคราะห์บริบทชุมชน

ในการที่จะศึกษาบริบทของชุมชนได้ จะต้องมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ซึ่ง สมสุข หินวิมาน (๒๕๕๑ : ๑) ได้กำหนดรูปแบบการวิเคราะห์ชุมชน ที่สามารถนำไปประยุกต์เพื่อใช้ในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนเป้าหมาย ดังแผนภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒ รูปแบบการวิเคราะห์บริบทของชุมชน

จากแผนภาพที่ ๒ สามารถอธิบายได้ดังนี้

(๑) อายุ/ การก่อรูปชุมชน ซึ่งจะมีหลักการพื้นฐานง่ายๆว่า หากชุมชนมีอายุยาวนานก็แปลว่า แนวโน้มสายสัมพันธ์ น่าจะแนบแน่น และมีต้นทุนวัฒนธรรมมากมาย แต่ตรงกันข้ามหากเป็นชุมชนเกิดใหม่หรืออายุไม่มากนัก การต่อสู้กับแรงกระหน่ำจากภายนอกก็จะประะบายกว่า

(๒) สภาพภูมิศาสตร์ชุมชน เช่น ถ้าเป็นพื้นที่อยู่ติดกับคลองหรือทะเล ชาวบ้านก็จะสร้างวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตดังกล่าว ดังกรณีเพลงเรือที่แหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา

(๓) ลักษณะหมู่บ้านเปิด/ปิด กล่าวคือ ยิ่งหากชุมชนมีลักษณะเป็นสังคมที่ปิดต่อโลกภายนอก โอกาสที่จะอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเดิมก็จะเป็นไปได้สูง แต่ถ้าเป็นชุมชนเปิด (อาทิมิถุนันต์คัดผ่านเป็นชุมชนแบบเมืองใหญ่) สื่อพื้นบ้านก็จะต้องต่อสู้เผชิญหน้ากับคลื่นลมค่อนข้างสูง

(๔) อัตรลักษณ์/ตัวตนชุมชน อัตรลักษณ์หมายถึงการสื่อสารเพื่อแสดงออกว่าเราเป็นใคร เหมือนหรือต่างจากผู้อื่นอย่างไร การศึกษาอัตรลักษณ์ของชุมชนก็เพื่อค้นหารอยเชื่อมมา

ที่วัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องจากสื่อ/วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นช่องทางที่สื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนได้ดีที่สุด เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ จะสร้างประเพณีร้านก๋วยเตี๋ยวขึ้นมา เพื่อบ่งบอกตัวตนคนไทใหญ่

(๕) ทูตทางสังคม อันได้แก่ ระบบเครือญาติ บุคคล สายสัมพันธ์ต่างๆ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการสืบทอดและการต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสื่อพื้นบ้าน เช่น กรณีลุงสงที่เป็นศิลปินแกะสลักตัวหนังตะลุงที่สืบทอดวัฒนธรรมแกะหนังผ่านทูตทางสังคมของครอบครัว อย่างน้อยก็ในคนสามรุ่น

(๖) การเมืองและบทบาทของผู้นำ การศึกษาการเมืองและบทบาทของผู้นำ จะมีประโยชน์อย่างมากต่อการจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการค้นหาบุคคลหรือผู้นำที่มีแนวโน้มจะสนใจการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม

(๗) ความเชื่อชุมชน เนื่องจากสื่อพื้นบ้านเกือบทั้งหมดจะมีมิติความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์หล่อเลี้ยงอยู่ ฉะนั้น ผู้วิจัยอาจต้องเริ่มต้นเก็บข้อมูลด้านความเชื่อชุมชนเป็นพื้นฐานก่อน

(๘) การสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสาร เป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหาเส้นทางการไหลเข้าออกของข่าวสารในชุมชน ตลอดจนการประเมินความเข้มแข็งของชุมชน เช่น ถ้าชุมชนมีการไหลเข้าออก และตรวจสอบข่าวสารจากภายนอกได้ดี แปลว่าน่าจะมีแรงปะทะต่อสู้กับโลกภายนอกได้สูง

๒. รู้จัก รู้ใจ รู้ใช้ รู้รักษาสื่อพื้นบ้าน

ในการศึกษาวิจัย และการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เริ่มต้นด้วยหลักการง่าย ๆ ที่เป็นสูตร ๔ รู้ ซึ่งประกอบด้วย รู้จัก/รู้ใจ/รู้ใช้/รู้รักษาสื่อพื้นบ้าน ดังนี้

(๑) รู้จัก : การวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้าน

ในการศึกษา/ทำงานวิจัยสื่อในชนิดใดสิ่งแรกที่จำเป็นคือ การรู้จักคุณลักษณะของ สื่อพื้นบ้านชนิดนั้นให้ถ่องแท้มากที่สุด ซึ่ง สมสุข หินวิมาน (๒๕๕๑ : ๖) ได้ให้โครงตัวอย่างในการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านเอาไว้ ๓ ประเภท ดังนี้

(๑) สื่อพิธีกรรม เช่น พิธีหล่อเทียนพรรษา เทศน์มหาชาติ ทอดกฐิน ฯลฯ

(๒) สื่อการแสดง เช่น กลองสะบัดไชย ซี่ละ โนรา หมอลำ เเทงตุ๊ก

กลองยาว ฯลฯ

(๓) สื่อวัตถุ เช่น ผ้าทอ ปูนปั้น งานไม้ไผ่ แกะสลัก อาหารพื้นบ้าน ฯลฯ

(๒) รู้ใจ : การวิเคราะห์ต้นทุนแห่งคุณค่า ของสื่อพื้นบ้าน

เมื่อเราเปรียบสื่อพื้นบ้านเป็นต้นไม้จะเห็นว่า เมื่อผ่าต้นไม้ออกมาจะเห็นองค์ประกอบของต้นไม้เป็น ๒ แนว คือ

(๑) การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวคิด ซึ่งประกอบด้วย ราก/ต้น/ดอก/ใบ/ผล การวิเคราะห์ต้นไม้แนวคิดนี้เพื่อให้เข้าใจคุณค่า/ความหมายของสื่อพื้นบ้าน เนื่องจากว่าสื่อพื้นบ้านจะมีทั้งส่วนที่มองเห็นชัดเจน อันได้แก่ ต้น/ดอก/ใบ/ผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบเชิงรูปแบบของสื่อพื้นบ้านที่สามารถปรับประยุกต์ได้ กับอีกส่วนหนึ่งที่มองไม่เห็น คือ ราก ที่แม้ว่าจะอยู่ใต้ดิน/เป็นนามธรรมแต่ก็สำคัญที่สุด เพราะฉะนั้น หลังจากการวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้านแล้วผู้วิจัยต้องนำคุณลักษณะต่าง ๆ มาจัดให้เห็นว่า อะไร คือราก (คุณค่า/ความหมาย) และอะไร คือต้น/ดอก/ใบ/ผล

(๒) การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวนอน หมายถึง การผ่าเฉพาะลำต้น ออกมาดู และเห็นเป็นเปลือก/กระพี้/แก่นของต้นไม้ ในกรณีนี้จะใช้เปรียบเทียบกับการศึกษาเพื่อให้เข้าใจการสืบทอด/ปรับตัวของสื่อพื้นบ้านว่า ถ้าเป็นส่วนที่เป็นเปลือก (หรือแม้แต่กระพี้) ก็ปรับเปลี่ยนได้ แต่ถ้าเป็นส่วนของแก่นแล้วทุกครั้งที่มีการปรับประยุกต์สื่อพื้นบ้าน จะต้องพยายามรักษาส่วนนี้เอาไว้เสมอ

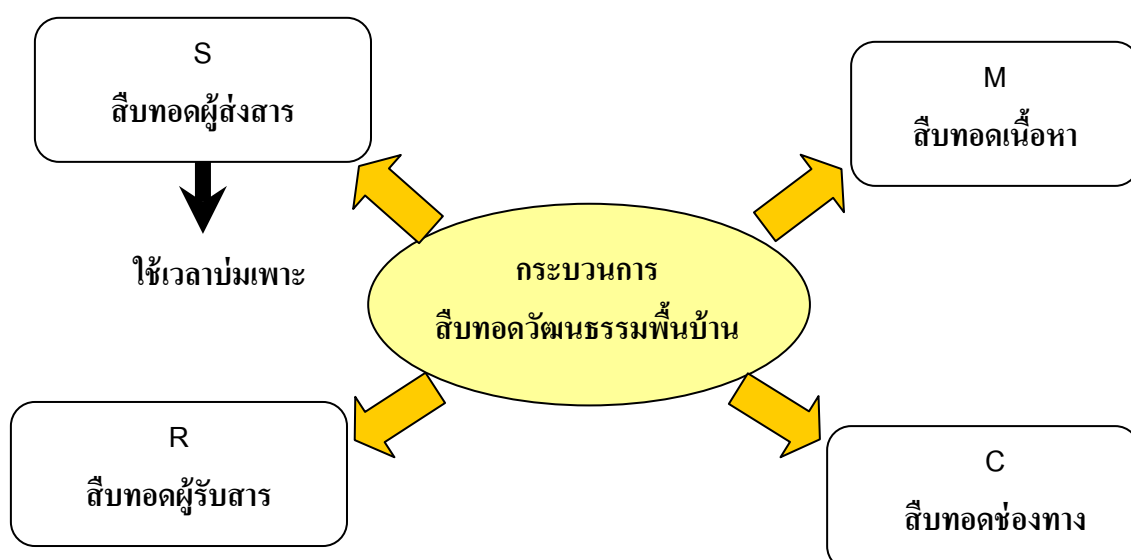
(๓) รู้ใช้ : การวิเคราะห์หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน

สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ให้กับชุมชนท้องถิ่นมากมาย ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และสังคม ดังนั้น ในการวิจัยสื่อพื้นบ้าน จึงต้องสกัดให้เห็นหน้าที่สำคัญของสื่อพื้นบ้านที่เราศึกษาอยู่ว่าทำอะไรได้บ้าง

(๔) รู้รักษา : กระบวนการสืบทอดสื่อพื้นบ้าน

ตามหลักการสื่อสารที่จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อครบธาตุทั้ง ๔ ซึ่งประกอบด้วย S-M-C-R ดังนั้น หากเราจะทำการวิจัย หรือทำงานด้านสืบทอดสื่อพื้นบ้านแล้ว ก็ต้องสืบทอดให้ครบทั้ง ๔

ผังแผนภาพที่ ๓

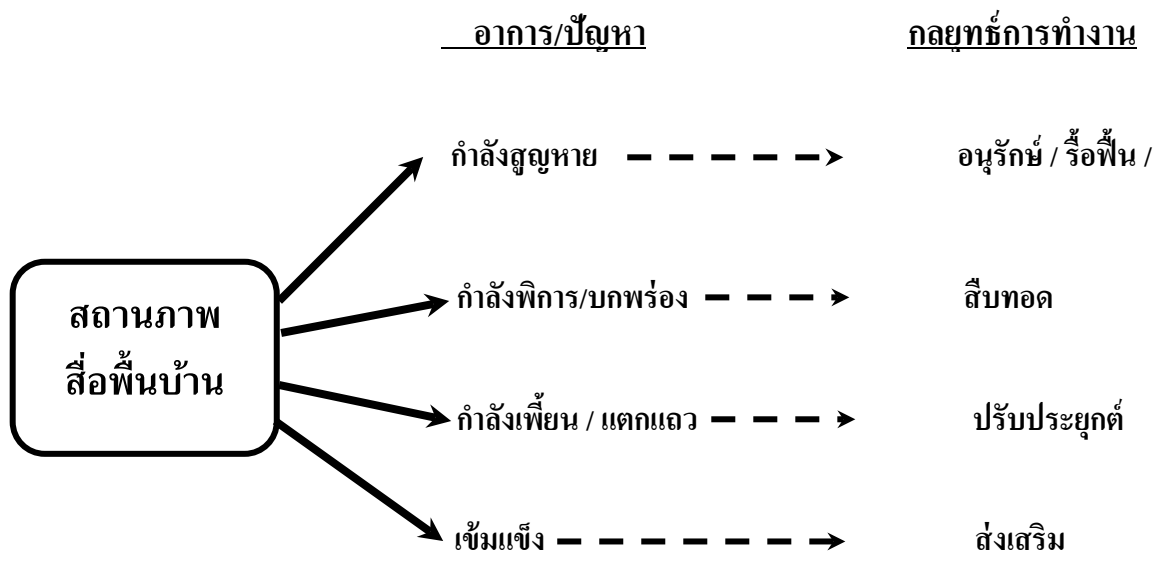

ภาพที่ ๓ กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน

โดยทั่วไปศิลปิน/นักวัฒนธรรมท้องถิ่น มักจะสนใจทำงานสืบทอด S-M-C-R อยู่เป็นปกติ แต่ทว่าองค์ประกอบที่มักถูกมองข้ามในแง่ของการสืบทอด ก็คือ ผู้รับสาร (หรือตัว R) ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกัน เช่น หากในอนาคตมีแต่ศิลปินและตัวสื่อพื้นบ้านที่ถูกสืบทอดไว้ แต่ขาดผู้รับสารที่ดูแลศิลปะเป็น หรือขาดความรู้ในการเสพงานศิลปะ สื่อพื้นบ้านแขนงนั้นก็มีความสูญสลายไปเช่นกัน นอกจากการสืบทอดที่ครบทั้งธาตุ ๔ ของ S-M-C-R แล้ว กระบวนการสืบทอดยังอาจเริ่มต้นจากการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านชนิดนั้น ๆ แล้วสืบทอดคุณลักษณะต่างๆ ที่สำคัญให้ครบ

๓) กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภายหลังจากการวิจัยเพื่อรู้จัก/รู้ใจ/รู้ใช้/รู้รักษาสื่อพื้นบ้านแล้ว กระบวนการทำงานหรือบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจกำหนดไว้เป็น ๔ เส้นทางด้วยกัน ตามแต่สถานภาพ ของสื่อพื้นบ้านนั้น ๆ ดังแผนภาพที่ ๔

ภาพที่ ๔ กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากแผนภาพที่ ๔ สามารถอธิบาย ได้ดังนี้

(๑) หากสื่อพื้นบ้านนั้นประสบปัญหากำลังสูญหาย กลยุทธ์การทำงานที่สำคัญก็คือการรื้อฟื้น/ฟื้นฟู ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่หน่วยงานทางวัฒนธรรมของรัฐสนใจทำอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว

(๒) หากสื่อพื้นบ้านนั้นอยู่ในภาวะกำลังพิการ/บกพร่อง เช่น ขาดผู้รับสาร รุ่นใหม่ก็จำเป็นต้องหาทางสืบทอดทั้งตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร

(๓) หากสื่อพื้นบ้านนั้นกำลังเพี้ยน/แตกแถว เช่น กรณีของการร้องเพลงระบำพื้นบ้านที่เริ่มกลายเป็นการร้องเพลงระบำพื้นบ้านเพียงสายพันธุ์เดียว หรืองานศิลปะปูนปั้นที่เริ่มถูกทำให้เป็นของที่ระลึกขายนักท่องเที่ยวที่ไม่เข้าใจคุณค่าก็ควรเน้นการปรับประยุกต์ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา

(๔) หากสื่อพื้นบ้านนั้นเข้มแข็งอยู่แล้วก็อาจต้องหาทางส่งเสริมเป็นระยะ ๆ เพื่อป้องกันความอ่อนแอในวันข้างหน้า

๒.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุก

กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกเป็นวิธีการทำงานวัฒนธรรมของโครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข(สพส.)ซึ่งมีที่มาจากศาสตร์ด้านการสื่อสาร (Communication Study) และมีแนวคิดทฤษฎีวัฒนธรรมศึกษาเชิงวิพากษ์หนุนหลังอยู่ โดย กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๕๐) ได้กล่าวถึง ๑๒ กระบวนท่าของการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุก ว่ามีลักษณะ ดังนี้

๑) มองสื่อพื้นบ้าน / วัฒนธรรมให้เป็น “กระบวนการ”

๒) หลักสิทธิของเจ้าของวัฒนธรรม

๓) แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมเป็นสมบัติร่วมของชุมชน

๔) แนวคิดหน้าที่นิยมแบบมีพลวัต (Dynamic Functionalism)

๕) หลักการเรื่องครบเครื่องเรื่อง S-M-C-R

๖) การใช้กลยุทธ์ถือเอาผู้รับสารเป็นตัวตั้ง

๗) การใช้กลยุทธ์ไว้ประสาน (Hybridization)

๘) ทำทีแบบคู่ขนาน “ทั้งใช้และพัฒนา” สื่อพื้นบ้าน

๙) หลักการสร้างความรู้ก่อนการทำกิจกรรม (ขยับปัญญา) ชุมชน

๑๐) การใช้เครื่องมือการวิเคราะห์คุณลักษณะและดันไม้แห่งคุณค่า

๑๑) การค้นคิดกิจกรรมอย่างมีที่มาที่ไป และต่อเนื่องเป็นกองคาราวาน

๑๒) เป้าหมายของการทำกิจกรรม คือ การเปิดพื้นที่สาธารณะแห่งใหม่ ๆ

ให้แก่ชุมชน

๒.๑.๕ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชน (community empowerment) และการฝึกฝนให้สมาชิกในชุมชนเรียนรู้การพึ่งกันเองในระดับกลุ่ม (collective self-reliance) และการจัดการตนเอง (self-management) บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน (equality) นอกจากนี้ ยังจะช่วยให้ทุกฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกลึกต่าง ๆ กัน ได้แก่ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้เกิดอัตลักษณ์ที่หลากหลาย และเกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องผูกพัน

ในการที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนได้นั้นจำเป็นที่จะต้องใช้ กลไกการสื่อที่เป็นไปตามแบบจำลองการสื่อสารเชิงพิธีกรรม (Ritualistic Model) โดย กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (๒๕๔๘ : ๓๒) ได้สรุปคุณลักษณะที่สำคัญของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่ง ขยายมาจากแบบจำลองการสื่อสารเชิงพิธีกรรม ดังนี้

- ๑) ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder)
- ๒) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication)
- ๓) มีการไหลของข่าวสารทุกทิศทางและเป็นแนวระนาบ (Horizontal)
- ๔) มีเป้าหมายเพื่อเสริมพลังอำนาจให้คู่สื่อสารได้เกิดความมั่นใจ เห็นคุณค่าตนเอง แสดงความเป็นชุมชนและนำเสนอวิธีแก้ไขปัญหา

๒.๑.๖. การศึกษาบริบทชุมชน

ในเรื่องการศึกษาบริบทชุมชนนั้น กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (๒๕๕๑ : ๒๒๔-๒๓๐) ได้นำเสนอแง่มุมต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำความเข้าใจในบริบทชุมชน เนื่องจาก ความสัมพันธ์ระหว่าง “บริบทชุมชน” กับ “วิทยุชุมชน” นั้น ต่างเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน

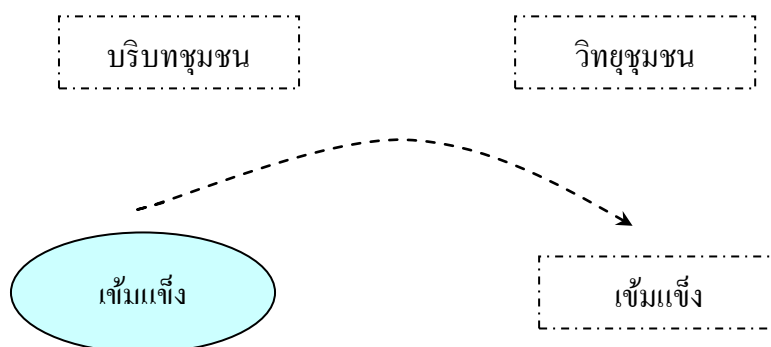
๑) ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทชุมชนกับวิทยุชุมชน เริ่มจากจุดตั้งต้น ที่ว่าบริบทชุมชนจะเป็น “ต้นเหตุหรือบ่อเกิด” ให้แก่โฉมหน้าของวิทยุชุมชนเนื่องจากวิทยุชุมชน นั้นก่อเกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน ชุมชนมีความต้องการแบบใด วิทยุชุมชน ก็จะบ่ายหน้าไปทางนั้น ตัวอย่างเช่น ในชุมชนแถบจังหวัดจันทบุรี ซึ่งประชาชนมีอาชีพหลักคือ การทำสวนผลไม้และการเจียรไนพลอยก็ไม่น่าแปลกใจแต่อย่างใดที่รายการต่างๆ ในวิทยุชุมชน จังหวัดจันทบุรี จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ในการทำสวนผลไม้และการเจียรไนพลอย (คูสุรินทร์ ๒๕๓๓, อ่างใน กาญจนา แก้วเทพและคณะ, ๒๕๕๑)

สำหรับความสัมพันธ์ขั้นแรกนี้ สามารถใช้เป็น “เครื่องตรวจวัด” ได้ ว่าวิทยุชุมชนนั้นได้แสดงบทบาทหน้าที่ที่ตอบสนองชุมชนได้จริงหรือไม่ ในทางกลับกัน เมื่อวิทยุชุมชนถือกำเนิดขึ้นมาแล้ว วิทยุชุมชนก็จะหวนกลับไปทำหน้าที่เป็น “กลไกหนึ่งท่ามกลางกลไกอื่น ๆ” ในการเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ไม่ว่าจะเป็กลไกในการระแวงระวังป้องกันปัญหา

เช่น วิทยุชุมชนเพื่อการเตือนภัยพิบัติจากธรรมชาติหรือเป็นกลไกในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน เช่น การใช้วิทยุชุมชนเพื่อสร้างเสริมสุขภาพของชุมชน

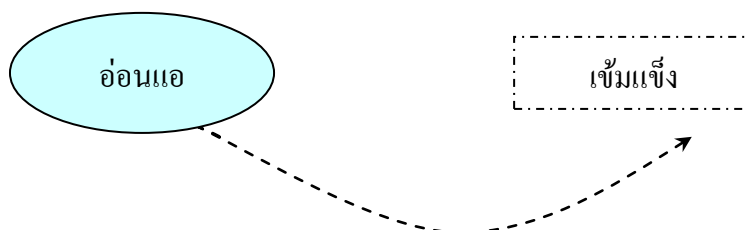
จากสถานะที่บริบทชุมชนและวิทยุชุมชนต่างเป็นทั้งเหตุและผลซึ่งกันและกันนี้ ในงานศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบริบทชุมชนกับวิทยุชุมชน เมื่อใช้เกณฑ์เรื่อง “ความเข้มแข็ง” มาเป็นเกณฑ์ เราอาจจะได้พบแบบแผนความสัมพันธ์ออกมาหลายรูปแบบ ดังนี้

(ก)

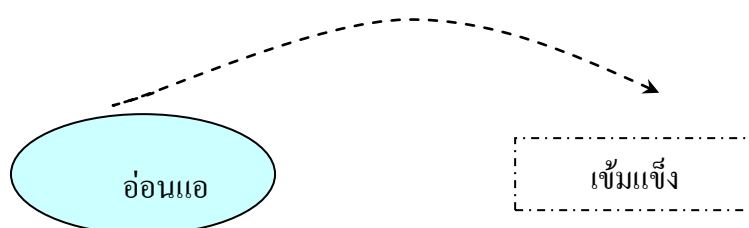
บริบทชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถทำให้กำเนิดวิทยุชุมชนที่เข้มแข็งด้วย โดยต่อมาวิทยุชุมชนจะทำหน้าที่ที่เป็น “กลไกธำรงรักษาความเข้มแข็งของชุมชน”

(ข)

ชุมชนไม่ค่อยเข้มแข็งนักแต่วิทยุชุมชนเข้มแข็งในกรณีนี้วิทยุชุมชนจะกลายเป็น “กลไกสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน” ได้

(ค)

ชุมชนเข้มแข็ง แต่ทว่าการดำเนินงานของวิถุชุมชนยังไม่เข้มแข็ง ในกรณีนี้ต้องระดมพลังชุมชนให้เข้ามาหนุนเสริมความเข้มแข็งให้แก่วิถุชุมชน

๒) ความหมายของคำว่า “บริบทชุมชน”

คำว่า “บริบทชุมชน” นั้นอาจจะนิยามได้หลายมิติ ดังนี้

๒.๑ มิติที่เป็นรูปธรรม/กายภาพ/พื้นที่หมู่บ้านในแง่นี้ คำว่า “ชุมชน” มักจะหมายถึงพื้นที่ขอบเขตของวิถุชุมชนนั้นสามารถจะส่งกระจายเสียงไปได้ถึง เช่น ภายในรัศมี ๑๐ กิโลเมตร(๑ กิโลเมตร) มิตินี้จะมีความสำคัญจาก “รู้ขอบเขต” จน “เห็นไปถึงกลุ่มคน” กล่าวคือ เมื่อทราบว่าวิถุชุมชนนั้นส่งกระจายเสียงไปได้ไกลถึงไหน ผู้จัดก็จะรู้ว่า “ใครเป็นผู้ฟัง” ของเรา การล่วงรู้ว่าใครเป็นผู้ฟังของวิถุชุมชนนั้น มีความสำคัญตามมามากหลาย ประการ เริ่มตั้งแต่ความสำคัญขั้นพื้นฐานเลยว่าวิถุชุมชนนั้นดำรงอยู่ก็เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ฟัง ดังนั้น ก่อนจะรู้ว่า “ความต้องการของผู้ฟังคืออะไร” ก็ต้องรับรู้ก่อนว่า “ผู้ฟังของเราเป็นใคร” ฉะนั้นในขณะที่การทำวิถุสาธนะหรือวิถุการคำอาจจะพูดออกไปไม่รู้ใครฟังบ้างหรือคนฟังเป็นใคร แต่วิถุชุมชนจะทำงานแบบวิถุสองประเภทนั้นไม่ได้ เพราะวิถุชุมชนจะต้องตอบคำถามของข้อสอพบชุดแรกให้ผ่านให้ได้ว่า คนฟังของเราเป็นใคร นี่เป็นเอกลักษณ์ที่สร้างความแตกต่างอันโดดเด่นจุดแรกของวิถุชุมชนส่วนความสำคัญลำดับต่อไปนั้นก็เป็นเรื่อง คุณลักษณะและธรรมชาติของวิถุชุมชนเองซึ่งมีหัวใจห้องหนึ่งคือการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม(Participatory Communication) ในภาคปฏิบัติก็คือจะต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในวิถุชุมชนซึ่งมีหลายระดับ

(ก) ระดับการเป็นผู้ฟัง คุณลักษณะสำคัญของวิถุชุมชนที่แตกต่างจากวิถุสาธนะธุรกิจก็คือ การสื่อสารระหว่างผู้จัดรายการวิถุกับผู้ฟังจะไม่เป็นแบบเป็นไปแบบการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) แต่ทว่าจะต้องเป็นการสื่อสารแบบ ๒ ทาง เช่น หลังจากจัดรายการแล้ว (จากผู้ส่ง – Sender (S) ➔ ไปยังผู้รับสาร Receiver (R) จะต้องมีการปฏิกริยาย้อนกลับ (Feedback) จากผู้ฟังมายังผู้ส่ง การมีปฏิกริยาย้อนกลับนี้อาจจะเป็นไปแบบกลยุทธ์เชิงตั้งรับ เช่น หลังจากจัดรายการแล้วก็มีการโทรศัพท์เข้ามา เขียนจดหมายเข้ามา ฯลฯ แต่นักจัดรายการวิถุชุมชนจะรอใช้แต่กลยุทธ์เชิงรับตามยถากรรมไม่ได้ แต่จะต้องมีกลยุทธ์เชิงรุก คือ ต้องมีการจัดทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้ฟังเป็นครั้งคราว โดยน่าจะต้องถือเป็น “นโยบาย” (ท่าบังคับ) ของการทำงานวิถุชุมชน

(ข) ระดับการเป็นผู้ร่วมผลิต เนื่องจากคุณลักษณะของวิถุชุมชนนั้นผู้จัดรายการกับผู้ฟังจะไม่แยกบทบาทกันอย่างตายตัวเด็ดขาดตลอดเวลา แต่ทว่าในบางวาระโอกาสจะมีการเล่น “สลับบทบาทกัน”(Role Shifting) ดังนั้น “ผู้ฟังในวันนี้ จึงอาจจะมาเป็นแขกรับเชิญผู้ร่วมจัดรายการ เจ้าของรายการ ในวันพรุ่งนี้” ซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับเป็นผู้ผลิต

(ค) ระดับการเป็นผู้บริหารจัดการ/วางแผนนโยบาย ซึ่งเป็นระดับการมีส่วนร่วม ที่สูงที่สุดของชุมชนในวิถุชุมชน ในระดับนี้ตามหลักการแล้ว คณะกรรมการดำเนินงานของวิถุชุมชน ควรจะเป็นตัวแทนของคนทุกกลุ่มในชุมชน (แม้จะยังทำไม่ได้เลยในตอนเริ่มแรกก่อตั้งวิถุชุมชนแต่ก็ควรมีแผนงานที่จะกระจายการมีส่วนร่วมในระดับคณะกรรมการให้ทั่วถึงในคนทุกๆ กลุ่ม)

ดังนั้นในการสำรวจบริบทชุมชน นอกจากจะสำรวจสภาพการทำมาหากิน การเมือง การปกครอง วัฒนธรรมศาสนาของชุมชนแล้ว ลักษณะพิเศษที่เฉพาะตัวของการสำรวจบริบทชุมชน ในงานวิถุชุมชนก็คือ ต้องมีการสำรวจการรวมตัวของคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องตรวจวัดว่า คณะกรรมการมีตัวแทนมาจากคนทุกกลุ่มหรือยังมีข้อน่าสังเกตว่า ในงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับวิถุชุมชนนั้น มักจะมีการเขียนถึงชุมชนชาวบ้านอย่างลอย ๆ เป็นนามธรรมซึ่งเป็นลักษณะของวิทยุสาธาณะที่มักจะพูดถึงผู้ฟังอย่างลอย ๆ สำหรับวิถุชุมชนแล้ว คำว่า ชุมชน/ชาวบ้าน/ผู้ฟัง นั้น ควรจะระบุให้เป็นรูปธรรมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เช่น กลุ่มคนช่วงอายุ ฐานะทางเศรษฐกิจ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ เพราะการรู้จักผู้ฟัง ที่เรียกว่า บริบทชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด จะส่งผลต่อการทำงานของวิถุชุมชนอย่างมาก

๒.๒ บริบทชุมชนในความหมายอื่น ๆ นอกเหนือจากชุมชน ในความหมายที่เป็นพื้นที่ ทางกายภาพ เช่น ขอบเขตของหมู่บ้านแล้ว ในสภาพความเป็นจริง คำว่า ชุมชน นั้น ได้ขยายขอบเขตกว้างขวางออกไป เช่น การรวมตัวของกลุ่มคนที่มีเป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น สมาคมชาวไร่/เกษตรกร เครือข่ายสหกรณ์ เครือข่ายออมทรัพย์ ฯลฯ และชุมชนเหล่านี้ได้ใช้วิถุชุมชนเป็นเครื่องมือประสานข่าวสาร/ ความรู้/ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสมาชิก เช่น กรณีวิถุชุมชนเมืองนครขอนแก่น (พวงชมพู, ๒๕๓๕ อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, ๒๕๕๑) ดังนั้นวิธีการศึกษาบริบทของชุมชนในความหมายที่นอกเหนือไปจากชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนพื้นที่จึงต้องขยับขยายออกไป โดยอาจ จะประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาองค์กร / ประชาคม/ประชาสังคม

การศึกษาบริบทชุมชน

“การสื่อสารและผู้คนไม่ใช่ผักที่ปลุกบนสุญญากาศได้ หากแต่การสื่อสารและผู้คนจะต้องมีวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองของประชาชนเป็นฐานรองรับ” ดังนั้น การรู้จักและเข้าใจ “สถานการณ์ของท้องถิ่น” (Local situation) จึงเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการสื่อสารชุมชน (Jayaweera, ๑๙๙๑ อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, ๒๕๕๑)

๑) ความสำคัญของการศึกษาบริบทชุมชน

ประโยคที่หทัยกมากว่าข้างต้นสะท้อนให้เห็นจุดยืนของผู้พูดที่เรียกร้องให้นักการสื่อสารให้ความสนใจกับ “บริบทที่อยู่แวดล้อมการสื่อสาร” ให้มากขึ้น ทั้งนี้

เนื่องจากบ่อยครั้งที่นักนิเทศศาสตร์อาจจะกักขังตัวเองอยู่ในแบบจำลอง “S-M-C-R” โดยลืมสำรวจบริบทแวดล้อมและก็ต้องลืมเลื่อนความสัมพันธ์ระหว่าง “กระบวนการสื่อสาร” กับ “บริบทแวดล้อม” ไปโดยปริยาย และเมื่อไม่ตระหนักเห็นความสำคัญและความสัมพันธ์เสียแล้ว เรื่องที่วาดหวังให้ศึกษาบริบทชุมชนให้เป็นที่คงไม่ต้องพูดถึง

สำหรับพัฒนาการด้านการศึกษาชุมชน/บริบทชุมชนในโลกวิชาการดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าวิชาคติชนวิทยาเป็นสาขาวิชาที่หยิบจับเรื่องราวของวัฒนธรรม/สื่อพื้นบ้านมาโดย ต่อเนื่อง แม้ว่าในระยะเริ่มแรก งานศึกษาด้านคติชนจะมุ่งเน้นที่ “ตัวบท” เป็นหลัก แต่ทว่าในลำดับต่อมา Bendix (๑๙๕๓) ก็ชี้ให้เห็นว่า ประวัติการศึกษาคติชนในสหรัฐอเมริกา นั้นได้เคลื่อนคล้อยจากการศึกษา “ตัวบทเป็นหลัก”(Text-centered) มาเป็นการศึกษา “บริบทเป็นหลัก” (Context-centered) ทั้งนี้เนื่องจากการตระหนักถึง “ความสัมพันธ์แบบซึ่งกันและกัน” ระหว่างตัวบท (สื่อพื้นบ้าน) กับบริบทว่า “บริบทเป็นทั้ง ต้นเหตุ และ ผลลัพธ์ ของการสื่อสารพื้นบ้าน” จุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ นั่นก็คือ บริบทของชุมชนจะเป็น “ผู้ให้กำเนิด” (เป็นต้นเหตุ) แก่สื่อพื้นบ้าน เช่น เมื่อชุมชนแถบ อำเภอรามัญเจริญ เคยเป็นชุมชนที่มีการทอผ้าใช้กันนั้น บริบทชุมชนดังกล่าวนี้ก็จะ เป็นบ่อเกิดของประเพณี “กฐินเล่น” ซึ่งเป็นประเพณีทำบุญด้วยการระดมแรงงานของชุมชนมา ทอผ้ากฐินให้แล้วเสร็จภายในวันเดียวเพื่อถวายพระ เป็นต้น และในทางกลับกันหลังจากมาร่วมแรง ร่วมใจกันอย่างเข้มข้นดังกล่าวพลังความสามัคคีนั่นก็จะหวนกลับไปธำรงรักษาและต่อยอดเสริม พลังรัฐธำมคคิของชุมชนให้หนาแน่นขึ้น (เป็นผลลัพธ์)

แนวคิดดังกล่าวนี้อาจนำมาเทียบเคียงกับแนวคิดด้านนิเทศศาสตร์ที่กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับชุมชนได้ว่า การสื่อสารนั้นเป็นทั้ง “ตัวชี้วัด” (Indicator) และเป็นทั้ง “เครื่องมือ/กลไก” (Tool/instrument) ในการพัฒนาชุมชน

ส่วนการศึกษาชุมชนบริบทชุมชน (Community study) ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ นั้น ระบุว่า นักสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่จะให้ความสนใจเรื่องการศึกษาชุมชนมาโดยตลอด ไม่ว่าจะ เป็นนักสังคมศาสตร์รุ่นไหนหรือปีกไหนก็ตาม ความแตกต่างก็คงอยู่ที่ “แนวทาง” (Approach) ใน การศึกษา

ตัวอย่างเช่น ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของวิชาการสายสังคมวิทยา E.Durkheim ได้เริ่มให้ ความสนใจกับการศึกษาชุมชนโดยพยายามสกัดคุณลักษณะสำคัญ ๆ ของความเป็นชุมชนออกมา เช่น ความเป็นกลุ่ม (Groupness) การลงมือกระทำการร่วมกัน ฯลฯ และ Durkheim ก็ได้นำเอา ประเภทของสายสัมพันธ์สมานฉันท์ของชุมชน(Solidarity)ที่นักศึกษาทั่วไปรู้จักกันดีคือ Mechanical / Organic Solidarity มาจัดแบ่งประเภทของชุมชน เราอาจจะตั้งคำถามต่อไปว่า การแสดงบทบาท ของสื่อพื้นบ้านนั้นจะช่วยส่งเสริมสมานฉันท์ของชุมชนแบบไหนได้อย่างไร

ส่วนนักวิชาการที่ต้องไม่ตกสำรวจ เมื่อกล่าวถึงเรื่องของการศึกษาชุมชนก็คือ F. tonnies ผู้ซึ่งแยกประเภทของชุมชนออกเป็น ๒ แบบแผนใหญ่ ๆ คือ ชุมชนชนบท (Gemeinschaft) และชุมชนเมือง (Gesellschaft) ซึ่ง Tonnies ได้ให้คุณลักษณะ (Attributes) สำคัญของชุมชนสองประเภทนี้ที่มีคุณสมบัติเป็น แบบตรงกันข้าม (Side of dichotomy) ในการศึกษาบริบทชุมชนที่จะใช้ในการทำงานสื่อพื้นบ้านนั้นเราสามารถที่จะนำเอาคุณสมบัติบางประการใช้งานได้ (อ้างใน Day ๒๐๐๖)

๒) การศึกษาบริบทชุมชนกับสื่อพื้นบ้าน

ในขณะที่การศึกษาชุมชน/บริบทชุมชนนั้นมีหลากหลายจากสาขาวิชาการต่าง ๆ และการศึกษาแต่ละครั้งจะก็ขึ้นอยู่กับว่า ผู้ศึกษานั้นจะนำเอาผลของการศึกษาไปใช้งานอะไร (เป้าหมายของการศึกษา) เช่น ในการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกนั้น เราจะศึกษาบริบทชุมชนในส่วนเดียวที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องของสื่อพื้นบ้านเป็นสำคัญ

ก) ทฤษฎีที่ใช้ศึกษา นอกเหนือจากความแตกต่างใน ๒ ระดับแรก คือ สาขาวิชา และเป้าหมาย ของการศึกษามุมมองแล้ว ปัจจัยถัดมาที่จะกำหนดความแตกต่างของการศึกษาบริบทชุมชนก็คือ สำนักคิด / ทฤษฎีที่เราจะใช้ ตัวอย่างเช่น ถ้าเราเลือกใช้ทฤษฎีจาก ๒ สำนัก คือ สำนักหน้าที่นิยม (Functionalism) และ สำนักความขัดแย้ง (Conflict Theory) สมมติฐานเบื้องต้น (Basic Assumption) ที่เราจะมีต่อชุมชนก็จะแตกต่างกันไป

หากพิจารณาชุมชนด้วย ทฤษฎีหน้าที่นิยม เราก็จะมองชุมชนเสมือนเป็น “ร่างกาย” ที่มีสุขภาพแข็งแรง เราจะศึกษาว่า “สถาบันต่างๆของชุมชน” (ซึ่งเป็นเสมือนอวัยวะของร่างกาย) แต่ละสถาบัน จะทำหน้าที่อะไรและอย่างไร และในท้ายที่สุดแล้ว “หน้าที่เหล่านั้นต่างรับ/ส่งหรือมีความสัมพันธ์กันอย่างไร”

เมื่อนำมาประยุกต์กับเรื่องสื่อพื้นบ้านเราจะพิจารณาว่าสื่อพื้นบ้าน ก็เป็น “สถาบันย่อย” อย่างหนึ่งของชุมชนซึ่งจะ ดำรงคงความสำคัญอยู่ได้ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า สื่อพื้นบ้านนั้นได้ทำหน้าที่ต่าง ๆ อย่างหลากหลายต่อชุมชน เช่น เป็นศูนย์รวมจิตใจ ให้ความบันเทิง อบรมบ่มเพาะลูกหลาน ฯลฯ และในเวลาเดียวกัน ก็คงต้องชัดเจนได้ว่า การที่สื่อพื้นบ้านจะแสดงบทบาทหน้าที่ดังกล่าวนี้ได้ก็จำเป็นต้องมีเงื่อนไขที่เอื้ออำนวย เช่นเดียวกัน (เช่น ให้ความบันเทิงได้ก็ต่อเมื่อชุมชนมีรสนิยมความบันเทิงแบบพื้นบ้าน เป็นต้น) แต่หากเราปรับเปลี่ยนแนวคิดทฤษฎีที่ใช้มาเป็นทฤษฎีความขัดแย้ง ข้อแตกต่างเบื้องต้น ระหว่างทฤษฎีหน้าที่นิยมกับทฤษฎีความขัดแย้งก็คือ ข้อตกลงเบื้องต้นที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน/สถาบัน ต่าง ๆ ในชุมชนนั้นมีรูปแบบอย่างไรเป็นหลัก : เช่นกลมเกลียวกันดี (Harmony) หรือขัดแย้งกัน (Conflict) ในขณะที่ทฤษฎีหน้าที่นิยม เห็นว่าโดยพื้นฐานแล้ว ผู้คนในชุมชนจะสมานสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกันเป็นหลัก หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน

จึงเป็นเพียงช่วยธำรงรักษาความกลมเกลียวนั้นให้ดำรงอยู่ต่อไป แต่ทฤษฎีความขัดแย้ง กลับเห็นว่าชุมชนนั้นมีความขัดแย้งกันในด้านต่าง ๆ (ผล-ประโยชน์/ความคิดเห็น/ประวัติศาสตร์) เป็นหลัก แต่เท่าที่ชุมชนยังไม่แตกสลายออกเป็นเสี่ยง ๆ ก็เพราะ มีสื่อพื้นบ้านทำหน้าที่เป็น “กาวประสานใจ” (Social cement) เอาไว้ (ในทางปฏิบัติ นักวิจัยอาจจะมีใช่เป็นผู้ที่เลือกทฤษฎีได้ตามอำเภอใจ แต่คงจะต้องนำเอา “สภาพความเป็นจริงของชุมชน” เป็นตัวตั้งมากกว่า)

ข) การเลือกใช้ทฤษฎีวิวัฒนาการศึกษาเชิงวิพากษ์ สำหรับการวิเคราะห์ปัญหาของสื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นส่วนเสี้ยวหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น (Local culture) เมื่อมาพบกับวัฒนธรรมจากภายนอก (เช่น ความทันสมัย การสร้างถนนหนทาง สื่อมวลชน ฯลฯ) การพบกันระหว่างสองวัฒนธรรมนี้ หากใช้ทฤษฎี ๒ ทฤษฎีที่แตกต่างกันก็จะตีความปรากฏการณ์ต่างกัน

ค) ประโยชน์เชิงทฤษฎีของการศึกษาบริบทชุมชน สำหรับประโยชน์ เชิงทฤษฎีของการศึกษาบริบทชุมชนนั้นวางอยู่บนแนวคิดที่ว่า “ตัวบทใดตัวบทหนึ่งจะยังไม่มีความหมาย/สถานะในตัวเอง จนกว่าจะนำไปอ่านอย่างสัมพันธ์กับบริบท” ตัวอย่างเช่น หากถามว่าสื่อวัตถุพื้นบ้านเช่น สมุนไพรมัน มีความหมายอย่างไร ก็ต้องถามว่า สมุนไพรมันไปตกฟากอยู่ในบริบทของสังคมแบบไหน หากสมุนไพรมันไปตกฟากอยู่ในบริบทของการแพทย์พื้นบ้านที่มีหลักปรัชญาว่า “ยาขอ หมอวาน” สมุนไพรมันก็จะกลายเป็นสื่อแห่งความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันระหว่างหมอกับคนไข้ แต่หากสมุนไพรมันไปตกฟากอยู่ในการแพทย์เชิงพาณิชย์ที่มีปรัชญาว่า “ยาซื้อ หมอจ้าง” สมุนไพรมันก็จะกลายเป็นสินค้าที่มีราคาแพง มีการอวดอ้างสรรพคุณเกินจริง ผู้ขายต้องการแต่จะจำหน่ายสินค้าโดยไม่สนใจความปลอดภัยของผู้ใช้ เป็นต้น ในกรณีสถานภาพของสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกัน

ง) ประโยชน์เชิงปฏิบัติของการศึกษาบริบทชุมชน ผลหนึ่งจากการศึกษาบริบทชุมชนอย่างละเอียด โดยเฉพาะการศึกษาการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ครั้งอดีตมาจนถึงปัจจุบัน จะทำให้เห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ ปัญหาของชุมชนนั้นมีหลายด้านและส่งผลกระทบต่อหลายกลุ่มคน เปรียบเสมือนการผูกเงื่อนปมของเชือกที่มีหลายปม ดังนั้น ในการค้นคิดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน เราจึงไม่อาจคิดทำกิจกรรมเพียงกิจกรรมเดียวก็สามารถจะแก้ไขปัญหามาได้ทั้งหมด

ด้วยเหตุนี้การค้นคิดออกแบบกิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาชุมชนในโครงการ สพส. จึงมักมีหลากหลายกิจกรรมแต่ต่างร้อยเชื่อมเป็นขบวนเดียวกันที่เรียกว่า “การวางแผนกิจกรรม” ส่วนที่ผู้ทำงานพัฒนาจะล่วงรู้ว่าควรจะทำกิจกรรมใดบ้างนั้นก็ใช้ “แผนที่การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของชุมชน” เป็นตัวต้นแบบ

๓) เกณฑ์ที่จะใช้ศึกษาบริบทชุมชน

จากข้อมูลทีกล่าวนมาแล้วว่า เป้าหมาย สำนักคิด และวิธีการศึกษาบริบทชุมชน นั้นมีได้อย่างหลากหลาย ในที่นี้จะขอระบุอย่างชัดเจน ว่า “เป้าหมาย” ของการศึกษาบริบทชุมชน นั้น ก็เพื่อเอามาใช้ในการทำงานกับสื่อพื้นบ้าน โดยสำนักคิดทฤษฎีที่ใช้เป็นโครงสร้าง คือ สำนัก ทฤษฎีวิวัฒนาการศึกษาศาสตร์เชิงวิพากษ์ ซึ่งจะทำให้เกณฑ์ที่จะใช้ศึกษาบริบทชุมชนน่าจะมีดังนี้ (ทั้งหมด นี้เป็นเพียงร่างทางความคิดของผู้เขียนเท่านั้น และยังรอคอยการพัฒนาปรับปรุงในโอกาสต่อ ๆ ไป)

ก) **อายุและการก่อรูปของชุมชน** การตอบคำถามว่าชุมชนที่ศึกษานั้นมีอายุ เท่าไรนั้นมีความสำคัญต่อการศึกษาสื่อพื้นบ้านอย่างมากเพราะชุมชนที่มีอายุยาวนานซึ่ง เปรียบเสมือนต้นไม้ใหญ่ ย่อมจะมีรากแก้วที่แข็งแรงและมีรากฝอยที่แตกแขนงออกไปมาก ซึ่ง น่าจะมีความหมายว่า “มีความเข้มแข็งทางชุมชนอยู่มากพอสมควร” (แต่ในอีกความหมายหนึ่ง ชุมชนที่มีอายุอยู่มายาวนานก็อาจจะถึงช่วงเวลาผุพังได้ นักวิจัยจึงต้องอ่านความหมายแบบทางสอง แพร่งให้ดี)

ข) **ส่วนการก่อรูปของชุมชน (Community formation)** นั้น หมายความว่า ชุมชน นั้นได้ประกอบร่างขึ้นมาได้อย่างไร ซึ่งอาจจะมีหลายแบบแผน เช่น มีต้นตระกูลใหญ่มาก่อนกราก เพียงตระกูลเดียว หรือเกิดจากการรวมตัวกันของ ๓-๔ ตระกูลใหญ่ ๆ ลักษณะของการก่อรูปของ ชุมชนแบบนี้ น่าจะคาดเดาได้ว่า จะมี “ต้นทุนทางสังคม” (Social capital) คือความสัมพันธ์ระหว่าง เครือญาติอยู่ค่อนข้างมาก (ดูจากนามสกุลของคนในชุมชนก็พอจะบอกได้) แต่สำหรับบางชุมชนจะ ก่อรูปมาจากการอพยพโยกย้ายของผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลายแบบร้อยพ่อพันแม่ สำหรับชุมชน แบบนี้ เราน่าจะคาดเดาได้ว่า มีต้นทุนทางสังคมน้อย (เช่น ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ) แต่ในเวลา เดียวกัน นักวิจัยก็ต้องแสวงหาว่า มีอะไรบ้างที่ทำหน้าที่เป็น “กลไกร้อยรัด” (Social cement) ผู้คนที่ หลากหลายเหล่านี้ (ซึ่งสื่อพื้นบ้านก็อาจจะเป็กลไกตัวหนึ่ง)

ค) **สภาพพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ของชุมชน** การศึกษาสภาพพื้นฐานใน ทาง ภูมิศาสตร์ของชุมชนคือ การศึกษาสภาพดิน น้ำ ป่า เขา ทะเล ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของชุมชน ข้อมูลในมิตินี้จะนำไปสู่การอธิบายวิถีการดำรงชีวิต การทำมาหากินของชุมชน ความอุดมสมบูรณ์ ของชุมชน ซึ่งมีนัยยะต่อมาถึงเรื่อง “ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน”

ตัวอย่างเช่นใน “โครงการครัวอู๋ผางสร้างสุข สุขภาพดีวิถีปกาเกอะญอ” เมื่อ สสำรวจสภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนในครั้งอดีตก็พบว่าชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ด้านนิเวศวิทยา อย่างมาก อาหารการกินทั้งหมดของชุมชนหาได้จากในป่าที่รอบล้อมหมู่บ้าน ทำให้ชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้ จะมีก็แต่เพียง “เกลือ” เท่านั้นที่ชุมชนต้องหาของป่าไปแลกกับหมู่บ้านอื่น ๆ

และสภาพพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ของชุมชนนี้ ยังสามารถนำมาอธิบายเชื่อมโยงกับอัตราการย้ายเข้าออกของคนในชุมชน โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวซึ่งเป็น “ข้อต่อของการงานรับสื่อพื้นบ้านในอนาคต” เช่น ในชุมชนที่มีพื้นที่ทำกินจำกัดหรือพื้นดินไม่อุดมสมบูรณ์พอที่จะเพิ่มผลผลิตได้ ก็ย่อมเกิดแรงผลักดันให้คนหนุ่มสาวออกไปทำงานนอกหมู่บ้านดังเช่นบ้านแถบภาคอีสาน

ง) ลักษณะการเป็นหมู่บ้านเปิด/หมู่บ้านปิด มิติของการเป็นหมู่บ้านเปิดหรือปิดนั้นมีความสำคัญต่อการทำงานวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะเป็นหลักการทั่วไปที่ว่า หากลักษณะของชุมชนเป็นหมู่บ้านปิด/เป็นชุมชนที่ปิดตัวต่อการติดต่อกับโลกภายนอก โอกาสที่จะธำรงรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่นก็จะมีอยู่สูง แต่หากเมื่อใดที่ชุมชนนั้นเปิดตัวต่อโลกภายนอก โอกาสที่วัฒนธรรมท้องถิ่นจะต้องถูกแรงปะทะจากวัฒนธรรมภายนอกก็จะเกิดขึ้น

๔) อัตลักษณ์ของชุมชน

สำหรับการสำรวจบริบทชุมชนเพื่อเป้าหมายอย่างอื่น ๆ นั้น ประเด็นเรื่อง “อัตลักษณ์ของชุมชน” อาจจะไม่ใช่วิทยาหาใหญ่ แต่สำหรับการศึกษาสื่อพื้นบ้านแล้ว ประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ชุมชนถือเป็นเรื่องสำคัญระดับคอขาดบาดตายเลย ทั้งนี้ เพราะสื่อพื้นบ้านซึ่งชื่อนามก็บ่งบอกอยู่แล้วว่าเป็น “สื่อแบบของใครของมัน ถิ่นใครถิ่นมัน” สื่อพื้นบ้านจึงเป็นเสมือน “เสาธงแห่งอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ” ดังที่ผู้เขียนได้ยื่นแม่บัวซอน ศิลปินคำขอแห่ง จังหวัดเชียงใหม่ เล่าอยู่เสมอว่าถ้าเป็นชอของจังหวัดไหนมักจะใช้เครื่องดนตรีแบบใดเล่นและมักจะนิยมทำนองชอทำนองใด อัตลักษณ์ของชุมชนนั้น มีต้นกำเนิดความเป็นมาได้จากหลายเบ้าหลอม ที่เข้มข้นแต่อาจจะแฝงเร้นที่ผู้เขียนได้พบอยู่บ่อยครั้ง มากที่สุดในการทำโครงการร่วมกับ สพส. ก็คือ “อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์” (Ethnic identity) เช่น ความเป็นไทลื้อ เป็นส่วย เป็นไทพวน เป็นไทใหญ่ ฯลฯ การศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น จะต้องดูทั้งทางด้านที่เป็นภววิสัย (Objective dimension) และด้านที่เป็นการรับรู้/อัตวิสัย (Subjective dimension) ตัวอย่างเช่น ในขณะที่ความเป็นจริง ชุมชนที่บ้านยางตะพาย จังหวัดพิจิตรนั้น เป็นชาวส่วย ที่อยู่กลางวงของคนไทยภาคกลาง (ด้านภววิสัย) แต่ทว่า การรับรู้ตัวเองของชาวบ้านยางตะพายนั้นมองตนเองอย่างไร เช่น ภูมิใจที่เป็นชาวส่วยหรืออับอายขายหน้าที่เป็น ชาวส่วย เป็นต้น การรับรู้ในระดับอัตวิสัยนี้จะมาตอบคำถามว่า หน้าตัดทางวัฒนธรรมที่มีอยู่นั้นจะกลายมาเป็น “ต้นทุน” หรือกลายมาเป็น “หนี่ลีน” กันแน่ และการรับรู้อัตลักษณ์ของชุมชนนั้นก็เกี่ยวโยงกับเรื่องของสื่อพื้นบ้านซึ่งมีสถานะเป็นเสมือน “เสาธง” ของอัตลักษณ์ชุมชน (เช่น ถ้าเป็นชาวส่วย ก็รู้ได้ทันทีเมื่อออกท่ารำตักได้แบบส่วย)

๕) ระบบเครือญาติและการแต่งงาน

ตั้งที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ “อายุและการก่อรูปของชุมชน” ว่า ชุมชนได้ใช้ “ต้นทุนทางสังคม” แบบใดมาประกอบ คนหลาย ๆ คน หลาย ๆ กลุ่มเข้าเป็นชุมชนเดียวกัน และ ต้นทุนที่มีความสำคัญมากที่สุดอย่างหนึ่งในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติก็คือ “ความเป็นเครือญาติกัน” การศึกษาสายเครือญาติวงศ์ตระกูลนั้น ถือเป็นวิธีวิทยาหลักของนักมานุษยวิทยาเลยทีเดียว ที่ จะทำแผนผังวงศ์วานว่านเครือหรือสาแหรกของสายตระกูล เพื่อทำความเข้าใจกับ “การรวมกลุ่ม” (groupness) การร่วมแรงร่วมใจกันในการใช้ทรัพยากร การใช้แรงงาน การแบ่งปันผลประโยชน์ การเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน รวมทั้งกำหนด “วิธีการจัดการกับความขัดแย้ง” ด้วย (Conflict resolution) ตัวอย่าง เช่น สมสุขพบว่า ในชุมชน ทูงขวางนั้น การทวงหนี้ของคนในชุมชนมักจะเป็นไปอย่างไม่จริงจังเพราะ “เป็นญาติพี่น้องกันทั้งนั้น ถ้าลูกหนี้ก็ต้องปะจุมูก” เป็นต้น

ในการศึกษาเรื่องระบบเครือญาตินั้น นอกจากจะดูว่า ใครเป็นลูกหลานพี่น้องใครแล้ว ก็อาจจะศึกษา “แบบแผนของการแต่งงาน” ของคนในชุมชน เช่น มักจะแต่งงานกันเองภายในชุมชนหรือมักจะแต่งงานกับคนภายนอกซึ่งจะช่วยอธิบายการรักษาหรือการขยายขอบเขตของความ เป็นเครือญาติในชุมชน

๖) ระบบการปกครองและบทบาทของผู้นำ

“มิติด้านการเมือง” ของชุมชน ที่อาจจะแตกต่างไปจากมิติด้านการเมืองของสังคม เนื่องจากในชุมชนมักจะมี “กลไกการปกครองและมีผู้นำอยู่หลายประเภท” เช่น มีทั้งผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน มีผู้เฒ่าผู้แก่/ผู้อาวุโสที่เป็นที่เคารพ มีพระภิกษุสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างพื้นบ้าน ฯลฯ ซึ่ง หน่วยการศึกษาที่จะทำให้มองเห็นผู้นำและกลไกการปกครองของชุมชนได้ดีที่สุด ก็คือ ช่วงเวลาของการเกิดความขัดแย้งในชุมชนซึ่งจะเห็นบทบาทที่ชัดเจน และ โดดเด่นของผู้นำและแม้ว่า ชุมชนที่เข้มแข็งนั้นมักจะมี “ระบบของผู้นำที่ดี/เก่ง/เข้มแข็ง” แต่ทว่าก็ยังชุมชนบางแห่งที่สามารถเข้มแข็งได้โดยปราศจากระบบของผู้นำ

๗) มิติด้านจิตวิญญาณ/ความเชื่อของชุมชน

นอกจากมิติด้านที่มองเห็นได้ของชุมชน คือ มิติศเรษฐกิจการทำมาหากินและ มิติด้านการปกครองการอยู่ร่วมกันแล้ว ในชุมชนมนุษย์ทุกแห่งก็ยังมี “มิติตามองไม่เห็น” (Invisible part) แต่ทว่ามีความ สำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของชุมชน คือ มิติด้านความเชื่อ/จิตวิญญาณของชุมชน ซึ่งมักจะทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน แม้ว่ามิติด้านความเชื่อ และจิตวิญญาณของชุมชนจะเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมองเห็นไม่ได้ เพราะมีลักษณะเป็นนามธรรม แต่ทว่ามิตินี้ก็จะมี “ลักษณะรูปธรรม” มารองรับ เช่น ศาลเจ้า ร้างทรง เครื่องเซ่นสังเวยต่าง ๆ รวมทั้งสื่อพื้นบ้านด้วย สำหรับการวิเคราะห์สื่อพื้นบ้านก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากสื่อพื้นบ้านทุกชนิดมีลักษณะที่ แตกต่างจากสื่อ

สมัยใหม่ กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นสื่อพิธีกรรม สื่อการแสดง สื่อกิจกรรม ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่ย่อมจะมี
รากเหง้าความเป็นมาจากระบบความเชื่อเป็นปฐม ดังนั้น สื่อพื้นบ้านทุกชนิดจึงต้องมี “ครู ครูหมอม
มีตาชาย มีเทพ มี...” ที่เป็นจิตวิญญาณของสื่อพื้นบ้านนั้น

ในการวิเคราะห์มิติด้านจิตวิญญาณ/ระบบความเชื่อของชุมชนนั้น นอกจากจะ
ศึกษาว่ามีระบบความเชื่ออะไรบ้างแล้วก็ต้องศึกษา “บทบาทหน้าที่ของมิติด้านจิตวิญญาณ/
ความเชื่อ” นั้นไปด้วยตามหลักการที่ว่า สถาบัน/ส่วนเสี้ยวย่อย ๆ ทุกอย่างจะดำรงคงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อ
มีบทบาทหน้าที่ที่ต่อส่วนรวมทั้งสิ้นและบทบาทหน้าที่นี้จะมีลักษณะ“พลวัตร”คือปรับเปลี่ยนไปตาม
สภาพความเป็นจริงของชุมชน

๘) การศึกษาบริบทการสื่อสารของชุมชน

มีข้อสังเกตว่า ในงานศึกษาชุมชนสาขาวิชาอื่น ๆ นอกเหนือจากสาขานิเทศ
ศาสตร์แล้ว มักจะมองข้ามการสำรวจบริบททางสื่อสารของชุมชนทั้ง ๆ ที่ผู้เขียนมีความเห็นว่า บริบท
ทางการสื่อสารของชุมชนนั้นเป็นเสมือนยาตำ (หรือเส้นใยประสาท) ที่สอดแทรกอยู่ในทุกกิจกรรม
และทุกปริมณฑลของชุมชน และบริบทด้านการสื่อสารนี้ก็อาจถือได้ว่าเป็น “มิติด้านวัฒนธรรมมิติ
หนึ่ง” ด้วย นอกจากจะถูกมองข้ามในการสำรวจชุมชนแล้ว หากเป็นนักนิเทศศาสตร์ ยุคใหม่ที่เข้าไป
ศึกษาชุมชนก็มักจะจำกัดขอบเขตการศึกษาการสื่อสารของชุมชนอยู่ในแค่ “สื่อสมัยใหม่” เท่านั้น
เช่น ที่อ่านหนังสือพิมพ์ หอกระจายข่าว วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตตำบล ฯลฯ ทั้ง ๆ ที่ความจริงแล้ว
ระบบการสื่อสารของชุมชนนั้นมีหลายระดับ หลายพื้นที่หลายช่องทาง/วาระโอกาส

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๔๕) จึงได้สรุปว่า การขยายขอบเขตของการ
ศึกษาการสื่อสาร ชุมชนออกไปให้กว้างขวางในทุกระดับ และทุกประเภทตั้งแต่การสื่อสารภายใน
ตนเองจนถึงการสื่อสารมวลชน ทั้งการสื่อสารระดับบุคคล ครอบครัว เครือญาติ กลุ่ม ชุมชน กับ
บุคคล ภายนอก ฯลฯ และหากใช้การถ่ายภาพมุกกว้างดังกล่าวแล้ว จะพบได้ว่า ร้านชำ วัด บ่อน้ำ
ร้านทำผม ศาลากลางหมู่บ้าน ลานวัด สนามชนไก่ สนาม เล่นฟุตบอล ช้าง ๆ ตู้โทรศัพท์ ร้าน
กาแฟ ตลาด ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็น “แหล่งกำเนิดของการสื่อสารชุมชนทั้งสิ้น”

๒.๑.๗ ความรู้เกี่ยวกับการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน
อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

การร้องเพลงระบำพื้นบ้านบ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอบ้าน
สร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นสื่อประเภทศิลปะการแสดงที่มีลักษณะเฉพาะ และเป็นอัตลักษณ์ของ

ชุมชนที่เรียกกันว่า “บ้านบางฟ้าผ่า” (ที่อยู่เรียกว่าหมู่บ้านบางฟ้าผ่า เนื่องจากสมัยก่อนมีลมฝน ผ่นตกบริเวณหมู่บ้านนี้จะมีการฟ้าผ่าทุกครั้งที่มีฝนตก จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่าหมู่บ้านบางฟ้าผ่า) หมู่บ้านนี้ ตั้งอยู่หมู่ ๗ ตำบล บางเตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ห่างจากตัวอำเภوبرะมาณ ๑๘ กิโลเมตร เป็นพื้นที่ทำกินไม่ค่อยได้ ประชาชนรวมตัวกลุ่มอาศัยกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ ๓ - ๔ กลุ่ม จำนวนประชากรในหมู่บ้านบางฟ้าผ่าประมาณ ๖๕๘ คน ภาษาที่ใช้ส่วนมากเป็นภาษาไทยพอทางการเข้ามาชุดคลองก็มีประชาชนมาอาศัยอยู่เพิ่มขึ้น ปัจจุบัน ก็ยังคงสภาพพื้นที่เก่า ๆ ให้เห็นอยู่แห่งเดียว การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน เป็นการเล่นที่เรียบง่าย ไม่ต้องมีเวที ไม่มีเครื่องเสียง การร้องเพลงระบำพื้นบ้านสมัยก่อนจะเล่นหลังเสร็จงานหรือจะเล่นหลังจากกลับจากการทำนาตอนเย็น จะจุดไฟหรือตะเกียงเจ้าพายุไว้ตรงกลางลานกลางแจ้งหรือบริเวณที่ใช้ทำลานนวดข้าว จะเป็นหน้าบ้านหรือหลังบ้านก็ได้การเล่นจะเล่นกับพื้นดินเป็นการผ่อนคลายจากความเหน็ดเหนื่อย หลังจากเสร็จจากการทำนา หรือ เป็นวิธีหนึ่งที่หนุ่มสาวจะได้มาพบกัน หนุ่มสาวจะมารวมตัวกัน เพื่อเล่นระบำพื้นบ้าน การร้องเพลงระบำพื้นบ้านจะมีการร้องเกี่ยวพราสีกันระหว่างหนุ่มสาว ผู้เล่นสมัยก่อนส่วนมากไม่รู้หนังสือ จะใช้พรสวรรค์เฉพาะตัวเองคิดอย่างไรก็จะร้องกันออกมาเป็นบทเพลงในสมัยก่อนเรียก“ระบำชาวนา” (คำบอกเล่าคุณชายฉิ่ง ผุค่อง)

ซึ่งแต่เดิมในอดีตจนถึงในปัจจุบันการแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน การแสดงจะค่อย ๆ พัฒนา จากการเล่นแบบดั้งเดิมมาเป็นการแสดงตามงานที่มีเจ้าภาพงานมาหาไปแสดงในงานมงคลต่าง ๆ เช่น งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานบวชนาค งานแต่งงาน งานประเพณีวันสงกรานต์ งานทอดผ้าป่า งานทอดผ้ากฐิน การแสดงก็จะปรับเป็นเล่นได้ทุกสถานที่ เมื่อเจ้าภาพจัดให้ การแสดงก็จะมีเวที ใช้เครื่องขยายเสียง มีแสงสว่างจากไฟฟ้าแทนการจุดไฟ จุดตะเกียง การแสดงแต่ละครั้งจะมีรายได้จากการว่าจ้างของเจ้าภาพตามเวลาที่หามาแสดง การร้องเพลงระบำพื้นบ้านยังมีบทบาทในการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้คงอยู่คู่กับหมู่บ้านบางฟ้าผ่าอย่างยั่งยืน การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน ยังยึดถือประเพณีโบราณด้วยการไหว้ครูก่อนการร้องเพลงระบำพื้นบ้านทุกครั้ง มีเงินค่ายกครูจำนวน ๑.๕๐ บาท เครื่องไหว้ครู ประกอบด้วย เหล้าขาว ๑ ขวด สัตว์ปีก ๑ ตัว บุหรี่กรูททอง ๑ ซอง ค่ากำนัน (ยกครู) จำนวน ๑.๕๐ บาท (หนึ่งบาทห้าสิบบาท) ดอกไม้ธูป เทียน น้ำ ๑ ขัน พ่อเพลงหรือผู้เป็นต้นเสียงจะเริ่มจุดธูป เทียน เพื่อทำน้ำมนต์ ยกงานหรือพานที่สำหรับใส่เครื่องบูชาครูทั้งหมด ขันสำหรับทำน้ำมนต์ เหล้า ขึ้นเหนือศีรษะ แล้วดื่มน้ำมนต์ เอน้ำมนต์ ลูบศีรษะและลูบลำคอ แล้วอธิฐานในใจให้การเล่นไม่มีปัญหาอุปสรรคในการเล่น ลูกทีมปฏิบัติเหมือนกันเพื่อเป็นการขอมาครูอาจารย์แล้วจะเริ่มเล่นร้องเพลงระบำพื้นบ้านด้วยต้นเสียงเป็นเพลงบูชาครู ฝ่ายชายขึ้นก่อนฝ่ายหญิงร้องบูชาครูอีกคนหนึ่งร้อง ที่เหลือปรบมือเป็นการให้จังหวะและร้องเป็นลูกคู่การเล่นเพลงระบำพื้นบ้านจะร้องสลับกันไป ชายคน หญิงคน เพลงที่

ร้องจะมีเพลงไหว้ครู อวยพร เกี้ยวพาราตี เพลงขอบคุณ เพลงสอนคุณธรรมฐึบ่าป ฐึบญุแล้วแต่ ผู้เล่นจะนึกได้

วิธีการเล่นเพลงระบำพื้นบ้าน ซึ่งมักจะตั้งกลอนขึ้นมาเป็นชื่อ หมู่บ้าน ตำบล คุคลอง มีการแก้เพลงท่อนกลางเท่านั้นใช้สัมผัสง่ายและร้องกันสั้นๆวิธีการเล่น คล้ายกับเพลง พวงมาลัยคือแบ่งออกเป็น ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงร้องโต้ตอบกันไปมา อุปกรณ์หรือเครื่องดนตรี ประกอบการเล่นไม่มีใช้การปรบมือเป็นจังหวะและรำประกอบการแสดงเพื่อสร้างความสนุกสนาน ระหว่างการแสดงร้องเพลงระบำพื้นบ้าน

เพลงและบทร้อง

จะขอไหว้ อีกบิดาที่เกื้อหนุนลูกมา อีก มารดร มารดา เคยสั่งสอนข้าพเจ้า เคย ต้มน้ำป้อนข้าพเจ้า จุดนี้ขอบคุณพ่อที่ท่านได้มาที่เดียวหนอจากใจ คุณครูเขามาฟื้นฟูประเพณี ฉันทน์หัวใจเต็มทีที่ได้ช่วยประคับประคอง ขอให้ลูกหลานเจริญ รูปเทียนจะไหว้คุณครูที่ได้เรียน ลูกจะไหว้คุณพี่ที่เรียนรู้ด้วยกันมานี้แหละระบำพื้นบ้านเรามีมานานแล้วเชียวละหนอ เมื่อครั้งคุณ พ่อเป็นคนแรกเรียนรู้ที่จัดมาเป็นคำคล้องกลอนมีมาแต่เก่าก่อน ฐึบใหม่ที่เขาเรียกเพลงระบำพื้นบ้าน ระบำจามาจากคุณพ่อคนเดียวแล้วหนอ ตอนยังสาวหนุ่มร้องเกาะกลุ่มกันมาที่เดียว เขาร้องกัน มา เพลงโบราณที่ลูกจดจำกันมาอยากจะบอก ไหว้บิดา มารดาที่เขาก่อนเรียนรู้กันมาเป็นไรหนาเข้าไปต้มน้ำก่อนเขาใช้พอลูกเติบโตเป็นหนุ่มเขากลุ่มใจหนัก เขามาจากพ่อเขามาจากแม่กลุ่มใจ จริงแท้หญิงชาย บ้านน่องจากน่องไปทำงานต่างถิ่นที่มีนบุรีจำจากเพราะอาชีพยากจน หลานชายอด อดอยากปากแห้งไม่มีกิน ตอนนี้ได้เป็นผู้นำหมู่บ้าน ฉันทน์เลยมาจากบ้านเสียดายที่พ่อจากไกลพ่อท่าน เป็นคนเดียว คนเก่ง เพียงแต่ช่วยสร้างความหวังจะเก็บเงินสักก้อนซัดเกล้า พระคุณสิ้นเกล้า 60 ปี ประชาราษฎร์ ทั่วหน้ามาช่วยกันดี ความดีขอให้ร่วมสมัคสมาน ไอ่ยาเสพติดไม่ดีทำชีวิต ตกต่ำ สอนลูกสอนหลานร่วมผนึกกำลังด้านยาเสพติด ทำชีวิตให้ดีขึ้น

บทเกี้ยวพา

ถึงเดือนหกจะตกกล้า เดือนเจ็ดจะเด็ดคำกล้า จะไหว้เจ้าที่ที่ท่านพเก็บนาจำทำ นาล่ม เตือคร้อนคำหวานเดือนหกตกกล้าคำ บ้านน่องมีหนึ่งฝืนจะปลูกที่ลุ่ม แต่ละคำกลอนของ เพลงพื้นบ้านระบำจะรับด้วย ชะ ช่า ชะช่า ตอนท้าย

การแต่งกายของผู้แสดง

ผู้แสดง จะมีฝ่ายชายจำนวน ๔ คน และหญิง ๒ คน

ชาย แต่งกาย นุ่งผ้าจุงกระเบน ใส่เสื้อดอกหรือสี แล้วแต่ตามที่มี ผ้าขาวม้า ขาดเอว

หญิง แต่งกาย นุ่งผ้าจุงกระเบน ใส่เสื้อสีแขนสามส่วน คอกลม

จากอดีตจนถึงปัจจุบันชีวิตของมนุษย์เรามีความเกี่ยวข้องกับดนตรีตั้งแต่แรกเกิด จนตาย ไม่ว่าจะเป็นคนตรีจากเพลงกล่อมเด็ก คนตรีจากพิธีกรรมทางศาสนา ล้วนแต่มีความจำเป็นทั้งสิ้น ซึ่งมนุษย์ทุกเชื้อชาติทุกวรรณะสามารถฟังและเข้าใจได้โดยไม่ต้องอธิบาย คนตรียังก่อให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม เกิดความสบายใจ ผ่อนคลายความตึงเครียด นอกจากนี้ยังเป็นสื่อที่สะท้อนสังคมเป็นการแสดงออกทางศิลปะ และถ่ายทอดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมออกมาในรูปของบทเพลงทั้งทางตรงและทางอ้อม

การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดกันมาด้วยวาจา และมีกรเรียน รู้ผ่านการฟังมากกว่าการอ่าน เป็นสิ่งที่พูดต่อกันมาแบบปากต่อปากโดยไม่มีกรจดบันทึกไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร จึงเป็นลักษณะการสืบทอดทางวัฒนธรรมของชาวบ้าน ตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นกิจกรรมการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน เพื่อผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย จากการทำนามาตลอดวัน เป็นโอกาสที่หนุ่มสาวมาพบกันสมัยก่อน ช่วยสร้างสรรค์ความรื่นเริงบันเทิงใจให้เกิดขึ้นในหมู่คณะชาวบ้านของท้องถิ่น

การร้องเพลงระบำพื้นบ้านได้สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี วัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่ ความอุดมสมบูรณ์ ความแข็งแรง โดยภาพสะท้อนเหล่านี้จะดูได้จากสำเนียงเพลง/บทเพลงได้อย่างชัดเจน การร้องเพลงระบำพื้นบ้านมีลักษณะ โดยเฉพาะของตนเอง จะมีสำเนียงเพลง ภาษา เอกลักษณ์ และการแสดงที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ นอกจากนี้แล้ว การร้องเพลงระบำพื้นบ้านยังทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีกัน ในท้องถิ่นและมีการปฏิบัติสืบทอดกันต่อมายังรุ่นลูกรุ่นหลาน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางพื้นบ้านของท้องถิ่นนั้น ๆ สืบต่อไป

เอกสารทางวิชาการ

คณะผู้วิจัยได้นำหลักการ เรื่อง การบริหารจัดการวัฒนธรรมเชิงรุก และมีส่วนร่วม ของ รองศาสตราจารย์ ดร.สมสุข หินวิมาน โดยสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาเพลงระบำพื้นบ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี หัวข้อ การวิเคราะห์บริบทชุมชน ได้แก่ (๑) อายุ/การก่อรูปชุมชน หลักการพื้นฐานง่าย ๆ ชุมชนมีอายุยาวนาน แนวโน้มสายสัมพันธ์ แนบแน่น มีต้นทุนวัฒนธรรมมากมาย (๒) สภาพภูมิศาสตร์ชุมชน มีพื้นที่ชาวบ้านก็จะสร้างวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิต (๓) ลักษณะหมู่บ้านเปิด โอกาสที่จะอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเดิมก็จะเป็นไปได้สูง (๔)อัตลักษณ์/ตัวตนชุมชนมีการสื่อสารเพื่อแสดงออกและเชื่อมโยงกัน

(๕) ทูตทางสังคม เป็นระบบเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดของสื่อพื้นบ้าน (๖) การเมืองและบทบาทของผู้นำ ผู้นำจะมีประโยชน์อย่างมากต่อการจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม (๗) ความเชื่อชุมชนพื้นบ้านเกือบทั้งหมด จะมีมิติความเชื่อ/ความศักดิ์สิทธิ์ เช่น การบูชาครู ผีปญ่า คายาย ฯลฯ (๘) การสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสาร เพื่อค้นหาเส้นทางการไหลเข้าออกของข่าวสารในชุมชนและการประเมินความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น คือ สื่อพื้นบ้านที่กำลังจะสูญหาย กลยุทธ์การทำงานที่สำคัญ คือ การรื้อฟื้น/ฟื้นฟู ต้องหาทางสืบทอดทั้งตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร ต้องเน้นการปรับประยุกต์ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา ต้องหาทางส่งเสริมเป็นระยะๆ เพื่อป้องกันความอ่อนแอในวันข้างหน้า (รศ.ดร.สมสุข หินวิมาน.เอกสารประกอบการฝึกอบรม ๒๕๕๑)

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชื่อเรื่อง เพลงร้องพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี : กรณีศึกษาเพลงโนเนเพลงลำภาข้าวสารและเพลงระบำพื้นบ้าน ชื่อผู้วิจัย ศรีจันทร์ น้อยสอาด ปี พ.ศ. ๒๕๔๒

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและลักษณะเฉพาะทางดนตรีใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ตามกระบวนการทางมานุษยคดีวิทยา

ผลการวิจัยพบว่า (๑) เพลงโนเน สันนิษฐานว่าเล่นกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นเพลง ร้องเล่นประกอบการทำโกลกแป้งขนมจีนในงานมงคล มีหน้าที่โดยตรงคือ เป็นเพลงที่ใช้ประกอบในการ ทำงานของชุมชน หน้าที่โดยอ้อมเป็นเครื่องบันเทิงใจให้กับชาวบ้าน (๒) เพลงลำภาข้าวสาร เกิดตั้งแต่ต้น กรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเพลงร้องขอเรียบริบจากข้าวสารเพื่อนำไปถวายวัดในหน้าทอดกฐินทอดผ้าป่า มีหน้าที่โดยตรงคือเป็นเพลงประกอบกิจกรรมลำภาข้าวสารของชุมชน หน้าที่โดยอ้อม คือ เป็นสื่อในการสร้างและกระตุ้นความศรัทธาของชาวบ้านต่อพุทธศาสนา (๓) เพลงระบำพื้นบ้าน ไม่มีประวัติว่ามีความเป็นมาตั้งแต่ สมัยใด นิยมเล่นในวันนักขัตฤกษ์ เทศกาลตรุษสงกรานต์ มีหน้าที่โดยตรงคือเป็นเพลงร้องเล่นของชาวบ้านตามเทศกาล หน้าที่โดยอ้อมคือเป็นเครื่องบันเทิงใจของชาวบ้าน บทร้องของเพลงทั้ง ๓ สะท้อนภาพทางด้านวิถีชีวิตและสังคมชนบทของไทย

ลักษณะเฉพาะทางดนตรีพบว่า (๑) เพลงโนเน มีรูปแบบ Binary Form ระดับเสียง โครสร้างคือ G- A และ D-E, บันไดเสียงเพนตาโทนิค ลักษณะทิศทางการดำเนินทำนองเป็นการกระโดดข้ามขั้นและเรียงลำดับขั้นในตอนท้าย กระสวนจังหวะค่อนข้างแน่นอนเป็นลักษณะเดียวกัน พิสัยของเสียงคือ E-D* การบรรจุคำร้องมีทั้งการร้องแบบเนื้อเต็มและแบบเนื้อเอื้อน เนื้อร้องกับวลีทำนองเพลงมีความสัมพันธ์กัน (๒) เพลงลำภาข้าวสาร มีรูปแบบ Ternary Form ระดับ

เสียงโครงสร้างคือ G-A และ B-E บันไดเสียงเพนตาโทนิค ลักษณะทิศทางการดำเนินทำนองมีการกระโดดข้ามขั้น ลาดลงตามลำดับขั้นแล้วหักกลับทิศทางข้ามขั้นสู่เสียงสูง กระสวนจังหวะไม่กระชั้นก่อน-ข้างสม่ำเสมอ พิสัยของเสียงคือ E-E* การบรรจุคำร้องเป็นการร้องแบบเนื้อเต็มและแบบเนื้อเอื้อน เนื้อร้องกับวลีทำนองเพลงมีความสัมพันธ์กัน (๓) เพลงระบำพื้นบ้านมีรูปแบบ Binary Form ระดับเสียงโครงสร้างคือ D-E และ A-G บันไดเสียงเพนตาโทนิค ลักษณะทิศทางการดำเนินทำนองมีการเคลื่อนที่แบบกระโดดข้ามขั้นเป็นสลับพื้นปลาสม่ำเสมอและมีลักษณะการเคลื่อนที่แบบเรียงตามขั้นอย่างราบเรียบเป็นสลับพื้นปลาแบบเกาะกลุ่มกัน กระสวนจังหวะไม่กระชั้นก่อนข้างสม่ำเสมอ พิสัยของเสียงคือ E-D* การบรรจุคำร้องเป็นแบบเนื้อเต็มและพบการตัดเสียง เนื้อร้องกับวลีทำนองเพลงมีความสัมพันธ์กัน

โดยสรุป การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ มีหน้าที่รับใช้สังคมชั้นสูง และสามัญชน ตั้งแต่เกิดจนตาย และเป็นปัจจัยที่บ่งบอกถึงสภาพของสังคมผู้คนในแต่ละยุคสมัย จนถึงปัจจุบันหลังจาก พ.ศ. ๒๕๒๐ การร้องเพลงระบำพื้นบ้านเริ่มซบเซา เนื่องจากมีสื่อบันเทิงหลากหลายมากขึ้น ศิลปะและการดนตรีที่เกิดขึ้นมากมายโดยผ่านสื่อแขนงต่างๆ ตลอดจน เด็ก หรือเยาวชนรุ่นใหม่ ๆ ในชุมชนที่จบการศึกษาในภาคบังคับแล้ว ก็พากันไปหางานทำในเมืองหลวง หรือจังหวัดอื่นๆ โอกาสที่จะอยู่บ้านและรับช่วงเพื่อสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านมีจำนวนน้อย การร้องเพลงระบำพื้นบ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่ไม่มี คนที่ร้องได้ก็เป็นผู้สูงอายุแทบทั้งนั้น ก็สลายตัวไปตามอายุขัยของสมาชิก ซึ่งถ้าหากไม่มีการอนุรักษ์ หรือส่งเสริม ให้จริงจังแล้ว การร้องเพลงระบำพื้นบ้านคงจะเลือนหายไปอย่างแน่นอน

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาเพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นการดำเนินการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีขั้นตอนและวิธีการศึกษา ดังนี้

๑. ศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. แหล่งข้อมูล
๓. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
๔. เครื่องมือที่ใช้ในศึกษา
๕. การเก็บรวบรวมข้อมูล
๖. วิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

๓.๑ การศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก่อนดำเนินการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาเพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยได้ ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารผลงานทางวิชาการจากตำรา บทความ เอกสารทางวิชาการผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมทั้งด้านข้อมูลประกอบอาทิ ประชานสภาวัฒนธรรมอำเภอบ้านสร้าง ประชานสภาวัฒนธรรมตำบลบางแตน เพื่อเป็นข้อมูลทั่วไปในการกำหนดประเด็นปัญหาและแนวทางในการวิจัย

๓.๒ แหล่งข้อมูล

ชุมชนบ้านบางฟ้าผ่า หมู่ ๗ ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

๓.๓ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการศึกษาคือ สมาชิกในชุมชนบ้านบางฟ้าผ่า หมู่ ๗ ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

กลุ่มตัวอย่าง (sample) เลือกรการสุ่มกลุ่มตัวอย่างประชากรแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน ผู้แสดงเพลงระบำพื้นบ้าน จำนวน ๑๐ คน ผู้ชมการแสดง จำนวน ๑๐ คน และผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ สมาชิกเครือข่ายสภาวัฒนธรรมอำเภอ/ตำบล ๕ คน รวม ๒๘ คน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth interviews) ประกอบด้วยหัวข้อในการสัมภาษณ์ คือ ประวัติความเป็นมาของการแสดง ความสำคัญหรือเอกลักษณ์เด่นพิเศษ รายละเอียดขั้นตอนของพิธีกรรม สารสำคัญของแสดงที่มีต่อชุมชน และการสืบทอดรวมถึงข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของชุมชนที่มีส่วนร่วมในการแสดง เพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด (Open - ended) การจดบันทึก เทปบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป ในการจัดเก็บข้อมูล

๓.๕ วิธีการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีข้อคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหา และได้นำแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาขึ้นให้อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยตรวจสอบความเที่ยงตรง (Content Validity) และทำการแก้ไขปรับปรุงตามที่อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยแนะนำ จากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปเก็บข้อมูลต่อไป

๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการสังเกต การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth Interview) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างซึ่งคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเองและศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยทำการ เก็บข้อมูลใน เดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ๒๕๕๑

๓.๗ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

เมื่อได้หลักฐานซึ่งเป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้ว คณะผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์มา ตรวจสอบความถูกต้องและรวบรวมเป็นหมวดหมู่ตามลำดับความสำคัญของเนื้อหา ก่อนหลัง

ดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยวิธี “สามเส้า” (Triangulation) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบข้อมูลที่อ้างอิงทฤษฎี นำเสนอผลการวิจัยด้วยข้อมูลแบบพรรณนาความ (Descriptive Approach) และสรุปผลการวิจัย คณะผู้วิจัยได้เสนอกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

๑. ข้อมูลที่ตอบปัญหาการวิจัย
๒. รู้แหล่งที่มาของข้อมูล
๓. ข้อมูลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตารางการวิจัยตามตาราง ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา	คำถามวิจัย	ประชากร/กลุ่ม
๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของการแสดง เพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ้า ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี	ใช้คำถามวิจัยที่ครอบคลุมกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาเพลงระบำพื้นบ้าน ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง ดังนี้ - ประวัติความเป็นมาของชุมชน - ชื่อการแสดงเก่าแก่ของชุมชน - วัตถุประสงค์ของแสดงมีอะไรบ้าง - มีการวางแผนการทำงานอย่างไรในเรื่อง เรื่องคน และค่าตอบแทนที่ได้รับ - ระยะเวลาในการจัดการแสดงมีการกำหนดจัดการแสดงอย่างไร - การแสดงเพลงระบำพื้นบ้านนี้ มีความสำคัญเป็นพิเศษต่อชุมชนอย่างไร - การแสดงนี้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเรื่องใดบ้าง - รายละเอียดของพิธีกรรมเป็น อย่างไร และมีอะไรบ้าง - ขั้นตอนต่าง ๆ ของการจัดการแสดง - สถานที่จัดการการแสดง จัดที่ไหนบ้างและจัดอย่างไร - ผู้เข้าร่วมการจัดแสดง มีเท่าใด แต่ละคนมีหน้าที่	ผู้นำท้องถิ่น - สมาชิกในกลุ่มการแสดง - สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด - สภาวัฒนธรรมจังหวัด /อำเภอ/ตำบล - ประชาชนในชุมชน - ผู้ชมการแสดง เพลงระบำพื้นบ้าน

	<ul style="list-style-type: none"> - ขั้นตอนต่าง ๆ ของการจัดการแสดง - สถานที่จัดการการแสดง จัดที่ไหนบ้างและจัดอย่างไร - ผู้เข้าร่วมการจัดแสดง มีเท่าใด แต่ละคนมีหน้าที่อย่างไรบ้าง 	
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	คำถามวิจัย	ประชากร/กลุ่ม
<p>๒. เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ค่าใช้จ่ายในการจัดการแสดงมีอะไรบ้าง - เหตุผล สำคัญ หรือความเชื่อของชาวบ้านในการจัดแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน มีอะไรบ้าง - จุดเด่น/ความภาคภูมิใจของการจัดการแสดง เพลงระบำพื้นบ้าน - มีการสืบทอดการแสดงเพลงระบำพื้นบ้านไว้ได้ด้วยวิธีใดบ้าง - รูปแบบการจัดการแสดงเพลงระบำพื้นบ้านยังคงรูปแบบเดิมไว้ หรือมีการเปลี่ยนไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป - ผู้ได้รับการสืบทอดเพลงระบำพื้นบ้าน มีใครบ้าง <p>สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสภาวัฒนธรรมจังหวัดเข้าร่วมส่งเสริมสนับสนุนอย่างไรและในเรื่องใดบ้าง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทางชุมชนมีความต้องการความช่วยเหลือ และพัฒนาในเรื่องการแสดงระบำพื้นบ้านจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสภาวัฒนธรรมจังหวัดอย่างไรบ้าง - มีการนำการแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำท้องถิ่น - สมาชิกในกลุ่มการแสดง - สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด - สภาวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ/ตำบล - ประชาชนใน

	เผยแพร่หรือไม่ ด้วยวิธีใดบ้าง - ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ อื่นๆ	ชุมชน - ผู้ชมการแสดง เพลงระบำพื้นบ้าน
--	--	---

บทที่ ๔

ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

๔. ผลการศึกษา

จากการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา “การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน” บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางเตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ดำเนินการศึกษาตามกรอบการวิจัยที่กำหนดไว้ ซึ่งได้นำเสนอผลการศึกษาวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาที่ได้

- ๔.๑.๑ บริบทของชุมชนบ้านบางฟ้าผ่า
- ๔.๑.๒ คุณลักษณะ และสถานภาพของสื่อที่ทำการศึกษา
- ๔.๑.๓ ปัญหาที่เกิดกับชุมชน /สื่อที่ทำการศึกษา

๔.๒ ข้อเสนอสรุป

- ๔.๒.๑ ผลจากการศึกษาวิจัย (ตามวัตถุประสงค์)
- ๔.๒.๒ สถานภาพของสื่อการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน
- ๔.๒.๓ บทบาทหน้าที่ของสื่อการร้องเพลงระบำพื้นบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- ๔.๒.๔ กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุก และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน

ผลจากการศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาเพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางเตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและบทบาทหน้าที่ของการแสดงร้องเพลงระบำพื้นบ้าน ที่มีต่อชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและเพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสภากาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชน ในการบริหารการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษา คือ สมาชิกในชุมชนบ้านบางฟ้าผ่า หมู่ ๑ ตำบลบางแดน อำเภอ บ้านสร้าง จังหวัด ปราจีนบุรี เลือกการสุ่มตัวอย่างประชากรแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน ผู้แสดงเพลงระบำพื้นบ้าน จำนวน ๑๐ คน ผู้ชมการแสดง จำนวน ๑๐ คน และ สมาชิกเครือข่ายสภาวัฒนธรรมอำเภอ/ตำบล จำนวน ๕ คน รวมกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาทั้งหมด จำนวน ๒๘ คน และศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์บริบทชุมชน ได้แก่ (๑) อายุ/การก่อรูปชุมชน หลักการพื้นฐานง่าย ๆ ชุมชนมีอายุยาวนาน แนวโน้มสายสัมพันธ์ แนบแน่น มีต้นทุนวัฒนธรรมมากมาย (๒) สภาพภูมิศาสตร์ชุมชน มีพื้นที่ชาวบ้านก็จะสร้าง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิต (๓) ลักษณะหมู่บ้านเปิด โอกาสที่จะอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเดิมก็ จะเป็นไปได้สูง (๔) อัตลักษณ์/ตัวตนชุมชน มีการสื่อสารเพื่อแสดงออกและเชื่อมโยงกัน (๕) ทูตทางสังคม เป็นระบบเครือข่าย เกี่ยวพันกับการสืบทอดของสื่อพื้นบ้าน (๖) การเมืองและบทบาท ของผู้นำ ผู้นำจะมีประโยชน์อย่างมากต่อการจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม (๗) ความเชื่อชุมชน พื้นบ้านเกือบทั้งหมดจะมีมิติน้ำเชื่อ / ความศักดิ์สิทธิ์ เช่น การบูชาครู ผีปู่ย่า ตายาย ฯลฯ (๘) การสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสาร เพื่อค้นหาเส้นทางทางเลือกเข้าออกของข่าวสารในชุมชน และการประเมินความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น คือ สื่อ พื้นบ้านที่กำลังจะสูญหาย กลยุทธ์การทำงานที่สำคัญ คือ การรื้อฟื้น/ฟื้นฟู ต้องหาทางสืบทอด ทั้งตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร ต้องเน้นการปรับประยุกต์ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา ต้องหาทาง ส่งเสริมเป็นระยะๆ เพื่อป้องกันความอ่อนแอในวันข้างหน้า

๔.๓ การวิเคราะห์รูปแบบของเพลงระบำพื้นบ้าน

การแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน บางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอ บ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี มีวิธีการ และขั้นตอน ดังนี้

๑. จัดเตรียมสถานที่เพื่อเล่น มีครกใหญ่ตั้งอยู่ตรงกลางลานหมู่บ้านและจุด ตะเกียงหรือจุดไฟว่างไว้

๒. เตรียมเครื่องไหว้ครู ประกอบด้วย เหล้าขาว ๑ ขวด สัตว์ปีก ๑ ตัว บุหรี่กรงทอง ๑ ซอง ค่ากำนัน (ยกครู) จำนวน ๑.๕๐ บาท (หนึ่งบาทห้าสิบบาท) ดอกไม้ รูป เทียน น้ำ ๑ ขัน

๓. พ่อเพลงหรือผู้เป็นต้นเสียงจะเริ่มจุดรูป เทียน เพื่อทำน้ำมนต์

๔. ยกงานหรือพานขันน้ำมนต์ เหล้า ขึ้นเหนือศีรษะ แล้วดื่มน้ำมนต์ เอา น้ำลูบศีรษะและลูบลำคอ แล้วอธิฐานในใจให้การเล่นไม่มีปัญหาอุปสรรคในการเล่น

๕. ลูกทีมปฏิบัติเหมือนกันเพื่อเป็นการขอขมาครูอาจารย์

๖. แล้วจะเริ่มเล่นร้องเพลงพื้นบ้านระบำพื้นบ้านด้วยตนเองเป็นเพลง
บูชาครูฝ่ายชาย ขึ้นก่อน

๗. ฝ่ายหญิงร้องบูชาครู

๘. อีกคนหนึ่งร้องที่เหลื่อปรบมือเป็นการให้จังหวะและร้องเป็นลูกคู่

๙. การเล่นเพลงระบำพื้นบ้านจะร้องสลับกันไปชายคน หญิงคน

๑๐. เพลงที่ร้องจะมีเพลง เกี่ยวพาราตี เพลงขอขอบคุณ เพลงสอนคุณธรรม
รัฐบาล รัฐบาลแล้วแต่ผู้เล่นจะนึกได้ซึ่งมักจะตั้งกลอนขึ้นเป็นชื่อหมู่บ้าน ตำบล คุ คลอง มีการแก้เพลง
กันท่อนกลางเท่านั้น โดยใช้คำสัมผัสง่าย และร้องสั้น ๆ เช่น

เพลงและบทร้อง

จะขอไหว้ อีกบิดาที่เกื้อหนุนลูกมา อีก มารดร มารดา เคยสั่งสอนข้าพเจ้า เคย
ดม้มน้ำป้อนข้าพเจ้า จุดนี้ขอขอบคุณที่ท่านได้มาที่เดียวหนอจากใจ คุณครูเขามาพื้นฟูประเพณี
ฉันทน์หนักใจเต็มที่ ที่ได้ช่วยประคับประคองขอให้ลูกหลานเจริญ รูปเขียนจะไหว้คุณครูที่ได้เรียน
ลูกจะไหว้คุณที่ได้เรียนรู้ด้วยกันมานี้แหละระบำพื้นบ้านเขามีมานานแล้วเชียวละหนอ เมื่อครั้งคุณ
พ่อเป็นคนแรกเรียนรู้ที่จัดมาเป็น คำคล้องกลอน มีมาแต่เก่าก่อน รู้ใหม่ที่เขาเรียกเพลงระบำ
พื้นบ้าน ระบำจำมาจากคุณพ่อคนเดียวแล้วหนอ ตอนยังสาวหนุ่ม ร้องเกาะกลุ่มกันมาทีเดียว เขา
ร้องกันมา เพลงโบราณที่ลูกจดจำกันมาอยากบอก ไหว้บิดา มารดาที่เขาเคยเรียนรู้อันมาเป็นไร
หนา ข้าไปดม้มน้ำก่อนเขาใช้พ่อลูกเติบโตเป็นหนุ่มเขากลุ่มใจหนัก เขามา จากพ่อเขาจากแม่
กลุ่มใจจริงแท้หญิงชาย บ้านนอ้จากนอ้ไปทำงานต่างถิ่นที่มีนบุรีจำจากเพราะอาชีพยากจน
หลานชายอดอยากปากแห้งไม่มีกิน ตอนนี้ได้เป็นผู้นำหมู่บ้าน ฉันทน์เลยมาจากบ้านเสียดายที่พ่อจาก
ไกลพ่อท่านเป็นคนเดียวคนเก่ง เพียงแต่ช่วยสร้างความหวังจะเก็บเงินสักก้อนขัดเกล้า พระคุณล้น
เกล้า 60 ปี ประชาชนผู้ทั่วหน้ามาช่วยกันดี ความดีขอให้ร่วมสมัคสมาน ไ้อ้ยาเสพติดไม่ดีทำ
ชีวิตตกต่ำ สอนลูกสอนหลานร่วมฝึกรำล้งด้านยาเสพติด ทำชีวิตให้ดีขึ้น

บทเกี่ยวพา

ถึงเดือนหกจะตกกล้า เดือนเจ็ดจะเด็ดค้ำกล้า จะไหว้เจ้าที่ที่ท่านพ่อกับนาจำทำ
นาล่ม เดือดร้อนค้ำหวานเดือนหกตกกล้าดำ บ้านนอ้มี หนึ่งฝืนจะปลูกที่ลุ่ม

บทลาก่อนจบเพลง

จำใจไหว้บิดามารดร อีกครูอาจารย์ที่สั่งสอนลูกหลาน เอาเรื่องบทกลอนไ้อ้เรื่อง
ลักจำตำรับตำรามันหาย แลไม่มีที่อ่าน เอาพอเป็นเกล้าต้องยึดหาคำกลอนเอาแต่ละทีมายึดใช้กิน

ไว้ เอาไว้ให้มาวัน ๆ กันถ้าเมาสักหน่อยละก็คงจะดี นี่แหละอาจารย์ของฉันเคยได้รางวัล แม่หม้ายก็ตามมาช่วยสมแล้วสมเป็นยอดหญิงเอาไว้พอ ๆ เดี่ยววิญญูณท่านพ่อจะดุลูกชาย ไอ้เรื่องรำไม่มีคุณ ลักจำที่ถูกร้องเล่น เห็นครูอาจารย์ ถามยายสาวน้อยคะคุณนาย จะไหว้คุณครูที่อุตสาห์บุกมา เสรีจ้องรำแล้วจะร้องคำกลอนให้คุณครูให้ท่านเจริญมีเงินมากอง มีข้าวของมากองมากมาย ลาพี่ป่าที่เดิวน้ำอา ไหว้ครูผู้มีพระคุณ ลาเจ้าเอยนะจะจากแล้วน้ำตาฉันก็ไหลจากลา

เพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลลาดแดน อำเภอบ้านสร้าง ไม่มีประวัติว่าความเป็นมา แต่สันนิษฐานว่าเล่นกันมาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็นเพลงร้องซึ่งผู้แสดงคิดขึ้นมาเดิวนั้น ซึ่งผู้ร้องรับต้องใช้ไหวพริบในการร้องแก้เพลง กันท่อนกลางใช้คำสัมผัสส่ง ๆ ไม่ซับซ้อน อาศัยการปรบมือเป็นจังหวะ ในการรับช่วงต่อกัน ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับเพลงพวงมาลัย ที่แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายหญิง และฝ่ายชาย แล้วร้องเพลงโต้ตอบกันไปมา

เพลงระบำพื้นบ้าน มีหน้าที่โดยตรงคือ ใช้เป็นเพลงที่ใช้ร้องเล่นของชาวบ้าน หลังจากการเสร็จจากการทำงานหรือทำนา ตอนเย็น เป็นผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากการทำงานในสมัยโบราณ แต่ปัจจุบันเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวิถีชีวิตของชุมชน การแสดงร้องเพลงระบำพื้นบ้านนำมาใช้เล่นในวันนักขัตฤกษ์ หรือเทศกาล และงานประเพณีท้องถิ่น สำคัญ ๆ เช่น ประเพณีวันสงกรานต์ เป็นต้น ถือว่าเป็นเพลงที่สะท้อนถึงสภาพทางวิถีชีวิตและสังคมชนบทไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ ศรีจันทร์ น้อยสอาด ที่ว่า การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีหน้าที่รับใช้สังคมชั้นสูง และสามัญชน ตั้งแต่เกิดจนตาย และเป็นปัจจัยที่บ่งบอกถึงสภาพของสังคมผู้คนในแต่ละยุคสมัย จนถึงปัจจุบันหลังจาก พ.ศ. ๒๕๒๐ การร้องเพลงระบำพื้นบ้านเริ่มซบเซา เนื่องจากมีสื่อบันเทิงหลากหลายมากขึ้น ศิลปะและการดนตรีที่เกิดขึ้นมากมายโดยผ่านสื่อแขนงต่าง ๆ ตลอดจน เด็ก หรือเยาวชนรุ่นใหม่ ๆ ในชุมชน ที่จบการศึกษาในภาคบังคับแล้ว ก็พากันไปหางานทำในเมืองหลวง หรือจังหวัดอื่น ๆ โอกาสที่จะอยู่บ้าน และรับช่วงเพื่อสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านมีจำนวนน้อย การร้องเพลงระบำพื้นบ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่ไม่มีคนที่ร้องได้ก็เป็นผู้สูงอายุแทบทั้งนั้น ก็สลายตัวไปตามอายุขัยของสมาชิก ซึ่งถ้าหากไม่มีการอนุรักษ์ หรือส่งเสริม ให้จริงจังแล้ว การร้องเพลงระบำพื้นบ้านคงจะเลือนหายไปอย่างแน่นอน

๔.๔ บทสรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาเพลงระบำพื้นบ้าน บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี สามารถนำกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านเริ่มจากการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านชนิดนั้น ๆ แล้วสืบทอดคุณลักษณะต่าง ๆ ที่สำคัญให้ครบ ดัง

กรณีศึกษา “เพลงระบำพื้นบ้าน” บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ที่คณะผู้วิจัยและชาวบ้านร่วมกันวิเคราะห์คุณลักษณะของประเพณีวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดกลุ่ม/เครือข่ายที่จะสืบทอดเนื่องจากสื่อพื้นบ้านถือเป็นมรดกร่วมกันของชุมชน ดังนั้น

การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมก็จำเป็นต้องให้เป็นการทำงานที่ร่วมกันครบเจ้าของวัฒนธรรมทุกกลุ่ม ตั้งแต่ศิลปิน ผู้นำชุมชน พระ ครู ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ชาย ผู้หญิง ผู้ใหญ่ ชาวบ้านทุกคน ไปจนถึงกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชน ทั้งนี้เนื่องจากว่าวัยรุ่นและเยาวชนนั้นก็คืออนาคตของสื่อพื้นบ้านต่อไป และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น การสืบทอดสื่อพื้นบ้านต้องยึดหลักปฏิบัติที่ชื่อว่า หลักสิทธิเจ้าของวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง การตัดสินใจชะตากรรมของวัฒนธรรมท้องถิ่นต้องมาจากข้อตกลงร่วมกันของคนวงในวัฒนธรรมนั้น ๆ ต้องไม่ใช่เป็นหน่วยงานของรัฐ องค์กรธุรกิจ หน่วยงานท่องเที่ยว หรือนุคคลภายนอกวัฒนธรรมที่เป็นผู้เข้าไปกำหนดให้ชุมชนปรับเปลี่ยนสื่อพื้นบ้าน แต่ในทางตรงข้าม การปรับประยุกต์และสืบทอดสื่อพื้นบ้านต้องเป็นตัวชุมชนเองที่ตัดสินใจชะตากรรมทางวัฒนธรรมของพวกเขา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา “เพลงระบำพื้นบ้าน” บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ทำให้คณะผู้วิจัยได้รวบรวมประชาชนและผู้เกี่ยวข้องมาร่วมกันทำงานเป็นหมู่คณะ ทำให้เกิดการทำงานเป็นทีม มีความสามัคคีต่อกันทุกภาคส่วน พร้อมทั้งได้อนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรมไทยไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดเผยแพร่ต่อไป

๔.๕ ข้อเสนอแนะ

๔.๕.๑ ควรจัดทำสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ทั้งในชุมชนและทั่วไป

๑) จัดทำหนังสือเพื่อประชาสัมพันธ์ไปยังสถานศึกษา ตามโรงแรม สถานที่ท่องเที่ยว ในจังหวัดปราจีนบุรีอย่างแพร่หลาย

๒) ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายวิทยุชุมชน

๔.๕.๒ ควรปลูกฝังค่านิยมในการอนุรักษ์สืบทอดมรดกพื้นบ้าน

๑) สมควรจัดให้มีการประกวดหรือแข่งขันการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน

๒) เปิดสอนให้เยาวชน ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้

๓) ในการประเพณีพื้นบ้านจัดให้มีการแสดงร้องเพลงระบำพื้นบ้านให้

บ่อย ๆ ขึ้น

๔.๕.๓ ข้อเสนอแนะต่อชุมชนให้จัดกิจกรรมส่งเสริมการร้องเพลงระบำ

พื้นบ้าน

๑) ควรมีการบันทึกโน้ตบทเพลงทุกเพลงให้เป็นระบบมาตรฐาน ซึ่งง่ายต่อการทำความเข้าใจ ทั้งนี้เพื่อให้เด็ก และเยาวชน ตลอดจนผู้ที่มีความสนใจในศิลปะการแสดง ร้องเพลงระบำพื้นบ้าน สามารถอ่านโน้ตบทเพลง การร้องเพลงระบำพื้นบ้าน ได้เพิ่มมากขึ้น

๒) ควรมีการเปิดโอกาสให้เด็ก และเยาวชนของชุมชน ที่ผ่านการฝึกอบรม และฝึกซ้อมได้เข้าร่วมในการแสดงร้องเพลงระบำพื้นบ้าน เพื่อให้เด็ก และเยาวชนเหล่านี้ ได้รับประสบการณ์จากการแสดงในสถานการณ์จริง ๆ

๓) ควรเปิดโอกาสให้เด็ก และเยาวชนในชุมชน ได้แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร ศิลปะการแสดงร้องเพลงระบำพื้นบ้าน ให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งจากการศึกษาของคณะผู้วิจัย พบว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษา หน่วยงาน และบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ อีกทั้งหลักสูตรท้องถิ่นยังสามารถบูรณาการในการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ หัตถกรรม เกษตรกรรม ดนตรี การแสดงวรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งจะมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นของตน และสามารถใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้สำหรับการประกอบอาชีพต่อไปได้

๔.๕.๔ ข้อเสนอแนะต่อเครือข่ายวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี

เครือข่ายวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งประกอบด้วย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี สภาวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี สภาวัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมตำบล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ควรดำเนินงานบริหารจัดการงานวัฒนธรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมสนับสนุนและผลักดันให้สื่อพื้นบ้านของชุมชน/ท้องถิ่น สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงมากขึ้น

๔.๕.๕ ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง“การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม:กรณีศึกษาการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี หากมีการวิจัยครั้งต่อไปนี้ ควรทำการศึกษาดังเรื่องกระบวนการทำงานวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างเครือข่ายวัฒนธรรม โดยเฉพาะกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้น เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่าง และข้อดี ข้อด้อยของกระบวนการสื่อสาร เพื่อสามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายวัฒนธรรม ต่อไป

๒) การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาที่เน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนในการสืบทอดการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน เป็นหลัก แต่จากการศึกษา พบว่า ภายในชุมชนยังมีสื่อพื้นบ้านอื่น ๆ ที่น่าสนใจ อาทิ พิธีกรรมการเล่นผีโพง การร้องเพลงหัวไม้ หากมีการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป จึงควรที่จะทำการศึกษาสื่อพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ เพื่อใช้เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมร่วมกันของเครือข่ายวัฒนธรรมจังหวัด

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาภาพรวมจากงานวิจัย. กรุงเทพฯ : ซีโนดิไซน์, ๒๕๔๘.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์, ๒๕๔๕.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. โฟกัสแนวทางการวิจัยสื่อพื้นบ้านเพื่อพัฒนาชุมชนแบบเชิงรุก : การจัดการความรู้เบื้องต้นเรื่อง “การสื่อสารชุมชน”. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. การจัดการความรู้เบื้องต้นเรื่อง การสื่อสารชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๑.
- สมสุข หินวิมาน. การสื่อสารกับการเสริมสร้างศักดิ์ศรีแห่งสื่อพื้นบ้าน, ใน สื่อพื้นบ้านแข็งแกร่ง หน้า ๑๒๒- ๒๑๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีจันทร์ น้อยสะอาด. เพลงร้องพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี : กรณีศึกษาเพลงโนเนนเพลงลำภา ข้าวสารและเพลงระบำพื้นบ้าน ชื่อผู้วิจัย ศรีจันทร์ น้อยสะอาด ปี พ.ศ. ๒๕๔๒

บุคลากรกรม

- นายคำรณ ศรีจรูญ การแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน อยู่บ้านเลขที่ ๓๓ หมู่ ๗
ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี รหัสไปรษณีย์
๒๕๑๕๐
- นางฉิ่ง ผุดผ่อง การแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน เกิดปีมะโรง อายุ ๗๘ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๓๓ หมู่ ๗ หมู่บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง
จังหวัดปราจีนบุรี ๒๕๑๕๐
- นายสมพงษ์ ศรีเพชร การแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน เกิดวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๔๘๓
อายุ ๖๖ ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๒๑/๑ หมู่ ๗ ตำบลบางแดน
อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ๒๕๑๕๐
- นายสงวน ศรีสม การแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน เกิดปีจอ อายุ ๗๒ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๒๓ หมู่ ๗ หมู่บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง
จังหวัดปราจีนบุรี ๒๕๑๕๐
- นายเสงี่ยม เกตุคำ การแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน เกิดปีชวด อายุ ๘๐ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๒๘ ม. ๑๒ หมู่บ้านบางยาง ตำบลบางยาง
อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ๒๕๑๕๐
- นางอัมพร ทองพูน การแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน เกิดปี พ.ศ. ๒๔๙๖ อายุ ๕๓ ปี
ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๓๗/๑๐ หมู่ ๗ หมู่บ้านบางฟ้าผ่า ตำบลบางแดน
อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ๒๕๑๕๐

ภาคผนวก

๔) ช่วงเวลาที่จัดการแสดง.....

๕) ระยะเวลาที่จัดแสดง.....

๖) การแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน มีความสำคัญเป็นพิเศษต่อชุมชนอย่างไรบ้าง

๗) การแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในเรื่องอะไรบ้าง

๘) การแสดงเพลงระบำพื้นบ้าน มีรายละเอียดดำเนินงาน
อย่างไร.....

๙) ขั้นตอนต่าง ๆ ของเพลงระบำพื้นบ้าน มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....

๑๐) สถานที่จัด การเพลงระบำพื้นบ้าน”จัดที่ไหนบ้าง

.....
.....
.....

๑๑) การแสดง”เพลงระบำพื้นบ้าน”มีผู้ประกอบการแสดงจำนวนเท่าใด และแต่ละคนทำหน้าที่อะไรบ้าง.....

.....
.....
.....
.....

๑๒) ในการจัดการแสดงเพลงระบำพื้นบ้านท่านมีความเชื่อในเพลงอะไรบ้าง

.....
.....
.....

๑๓) อะไรเป็นสาระสำคัญและจะเด่นของการจัดการแสดงเพลงระบำพื้นบ้านในชุมชนของท่าน

.....
.....
.....
.....

๑๔) ท่านมีแนวคิดในการรักษาสืบทอดการแสดงเพลงระบำพื้นบ้านด้วยวิธีใดบ้าง.....

.....
.....

๑๕) รูปแบบการจัดการแสดงเพลงระบำพื้นบ้านมีการเปลี่ยนแปลงจากสมัยก่อนหรือไม่อย่างไร

.....
.....

๑๖) ท่านคิดว่าควรถ่ายทอดเพลงระบำพื้นบ้านให้กับบุคคลกลุ่มใดบ้าง

.....
.....
.....

๑๗) ชุมชนหน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด ควร
เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนในเรื่องใดบ้าง

.....
.....
.....
.....

๑๘) ท่านมีความต้องการและความช่วยเหลือในเรื่องใดบ้าง

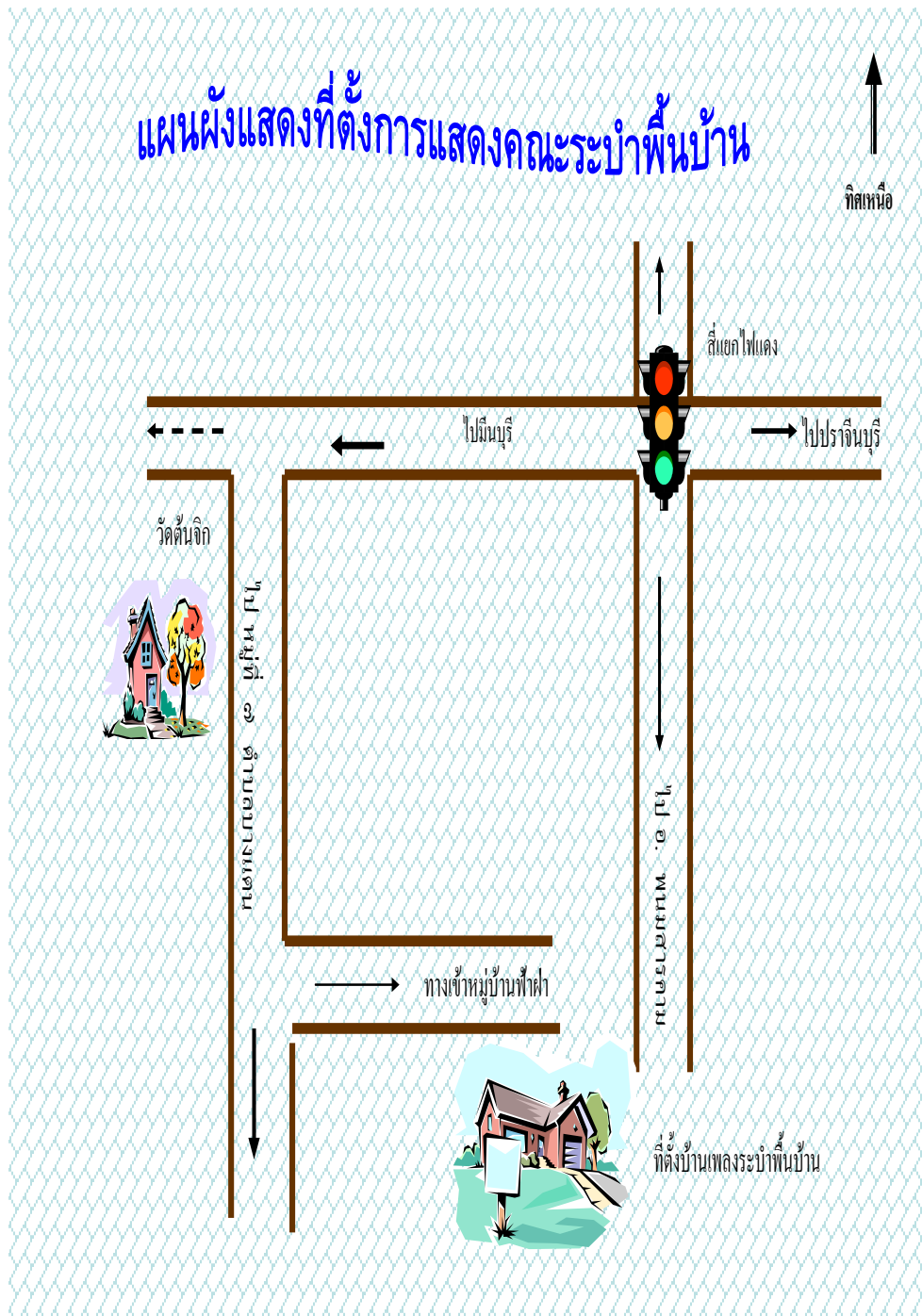
.....
.....
.....
.....

๑๙) ท่านมีแนวคิดในการนำเพลงระบำพื้นบ้าน ไปเผยแพร่ด้วยวิธีการใดบ้าง

.....
.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ข

ภาพแสดงการเก็บข้อมูล

บริบทชุมชน

ภาพ สถานที่ทำการวิจัย

หมู่บ้านบางฟ้าผ่า หมู่ ๗ ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

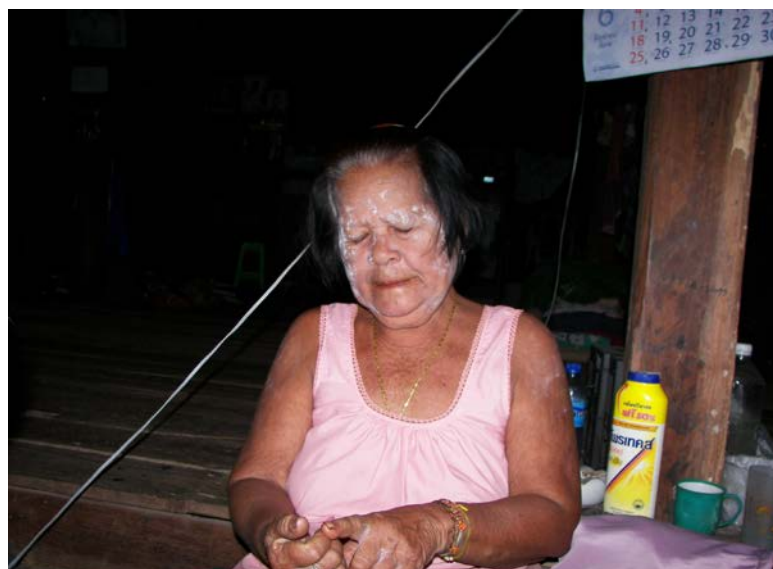
ภาพ การสัมภาษณ์ คณะร้องเพลงระบำพื้นบ้าน
หมู่บ้านบางฟ้าผ่า หมู่ ๗ ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

คณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ ผู้แสดง และ
กรอกแบบสอบถาม

การสอบถามข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้าน

นางฉิ่ง ผุดผ่อง ปราชญ์ชาวบ้าน

พิธีไหว้ครูก่อนการแสดง

การแต่งกายผู้แสดง

การแต่งกายผู้แสดงผู้ชาย

การแต่งกายแม่เพลง

การร้องพ่อเพลง

การร้องของแม่เพลงคนที่ ๑

การร้องแม่เพลง คนที่ ๒

การรำประกอบการแสดง

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี (กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม) ๐-๓๗๔๕-๒๑๒๕-๖
ที่ ๑๑๕ / ๒๕๕๑ วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการวิจัย “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม”

เรียน คณะทำงานวิจัยทุกท่าน

ด้วยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี ได้จัดทำงานวิจัย “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม” ขึ้น เพื่อเสริมสร้างการทำงานร่วมกันระหว่างวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชน

เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี จึงได้แต่งตั้งท่านเป็นคณะกรรมการวิจัย และขอเชิญคณะกรรมการประชุมในวันจันทร์ที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ เวลา ๑๑.๐๐ น. ณ ห้องประชุมสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

(นายสมเกียรติ พันธธรรม)

วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี

ประกาศสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานวิจัย “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน
ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม”

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย มาตรการ แผนงานทางด้านวัฒนธรรมของชาติ และได้ปรับแนวทางการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมให้มามุ่งเน้นในการ “บริหารจัดการวัฒนธรรม” ด้วยการสนับสนุนวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

เพื่อให้การทำงานร่วมกับชุมชนด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรม ดำเนินไปตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรีได้จัดทำงานวิจัยโครงการ “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม” ขึ้น จึงแต่งตั้งคณะทำงานวิจัย ประกอบด้วย

๑. ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี	ที่ปรึกษา
๒. ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอทุกอำเภอ จังหวัดปราจีนบุรี	ที่ปรึกษา
๓. นายสมเกียรติ พันธรรม วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี	ประธานกรรมการ
๔. นางดวงจันทร์ สุขวิทย์ ผอ.กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนงาน	รองประธานกรรมการ
๕. นายทองเดช เกตุแก้ว ผอ.กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม	กรรมการ
๖. นายธีระ ไม้พานิช รองประธานสภาวัฒนธรรมจ.ปราจีนบุรี	กรรมการ
๗. นางรัชชชนก เสาวัง ครู คส.๒ โรงเรียนกบินทร์วิทยา	กรรมการ
๘. นายชัยพร ท่าประเสริฐ นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ว	กรรมการ
๙. นางฉัตรดา ประชุมวงษ์ นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ว	กรรมการ
๑๐. นางนฤมล ศรีสุข นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ว	กรรมการ
๑๑. นายวิษณุ คำวังนัง นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว	กรรมการ
๑๒. นางดวงใจ ขันดีกุล นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว	กรรมการ
๑๓. นางลำพึง ทองนุช นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว	กรรมการและเลขานุการ
๑๔. นางอชญา สิงห์สวัสดิ์ นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
- มีหน้าที่

๑. พิจารณาสื่อพื้นบ้านที่จะทำการวิจัย และเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับทุนอุดหนุน

การวิจัย

/๒. ส่ง proposal โครงการวิจัย

-๒-

๒. ส่ง proposal โครงการวิจัย ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ให้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ภายในวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

๓. ดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนมีนาคม – กันยายน ๒๕๕๑ โดยรูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเบื้องต้น ที่เน้นกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม และจัดทำข้อมูลเบื้องต้น ส่ง(ร่าง) รายงานการวิจัย ภายใน ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๑ และกำหนดการส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ภายใน ๓๐ กันยายน ๒๕๕๑

ให้คณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้ง ดำเนินการวิจัยโครงการ “ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม” ให้ครบถ้วนและสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑

(นายสมเกียรติ พันธธรรม)
วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ - สกุล	:	นายสมเกียรติ พันธรรม
วัน เดือน ปีเกิด	:	๕ สิงหาคม ๒๕๐๓
ประวัติการศึกษา	:	ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ตำแหน่ง	:	วัฒนธรรมจังหวัด ปราจีนบุรี
หน่วยงานที่สังกัด	:	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
โทรศัพท์	:	๐ ๓๖๔๕๒๑๒๕
โทรสาร	:	๐ ๓๖๔๕๒๑๕๖
สถานที่ติดต่อสะดวก	:	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
โทรศัพท์	:	๐๘๕-๒๔๕-๐๓๒๕
ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม	:	

๑. การศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดปราจีนบุรี
๒. การจัดงานประเพณีเทศกาลมาฆปุรณิมีศรีปราจีนบุรี อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	: นางดวงจันทร์ สุขวิสัย
วัน เดือน ปีเกิด	: ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๘
ประวัติการศึกษา	: ศษ.ม (การจัดการทางวัฒนธรรม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ตำแหน่ง	: ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์และแผนงาน
หน่วยงานที่สังกัด	: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
โทรศัพท์	: ๐ ๓๗-๔๕๒-๑๒๕
โทรสาร	: ๐ ๓๗-๔๕๒-๑๕๖
สถานที่ติดต่อสะดวก	: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
โทรศัพท์	: ๐ ๓๗-๔๕๒-๑๒๕

ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม :

การศึกษาการจัดการกลุ่มหัตถกรรมจากไม้ไผ่ ตำบลโพธิ์งาม
อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	:	นางสุวิภา ปุณณะเวส
วัน เดือน ปีเกิด	:	๑๘ สิงหาคม ๒๕๐๕
ประวัติการศึกษา	:	ศศบ. (ศิลปศาสตร์บัณฑิต)
ตำแหน่ง	:	ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม
หน่วยงานที่สังกัด	:	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
โทรศัพท์	:	๐ ๓๗-๔๕๒-๑๒๕
โทรสาร	:	๐ ๓๗-๔๕๒-๑๕๖
สถานที่ติดต่อสะดวก	:	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
โทรศัพท์	:	๐ ๓๗-๔๕๒-๑๒๕

ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม :

- ไม่มี-

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	:	นางลำพึง ทองนุช
วัน เดือน ปีเกิด	:	๒๖ มีนาคม ๒๕๐๒
ประวัติการศึกษา	:	ปริญญาตรี
ตำแหน่ง	:	นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว
หน่วยงานที่สังกัด	:	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
โทรศัพท์	:	๐ ๓๗-๔๕๒-๑๒๕
โทรสาร	:	๐ ๓๗-๔๕๒-๑๕๖
สถานที่ติดต่อสะดวก	:	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
โทรศัพท์	:	๐๘๕-๐๖๐๕-๕๘๓

ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม :

- ไม่มี -

